

KELTSKO ORUŽJE IZ RAZORENIH RATNIČKIH GROBOVA SA TERITORIJE SREMA I BAČKE

Slučajni nalazi iz Obreža, Gospođinaca, Plavne, Beške i Žablja

UDK 903.22 (497.1) "6387"

Primljeno/Received: 2003. 04. 14.

Prihvaćeno/Accepted: 2003. 09. 15.

Marija Knežević-Jovanović

SCG 21000 Novi Sad

Vojvođanski muzej

Dunavska 35-37

Nedostatak sistematski istraženih nekropola iz različitih razdoblja mlađeg gvozdenog doba u Podunavlju i severnoj Srbiji na jednoj strani, kao i velika količina nepublikovanog materijala po muzejima Srbije na drugoj strani, umanjuje pravu sliku o keltskim ratnicima u jugoistočnoj Evropi. U arheološkom odeljenju Vojvođanskog muzeja u Novom Sadu i selu Gospođincima nalazi se više metalnih predmeta, uglavnom oružja, koji potiču iz uništenih keltskih grobova sa teritorije Srema i Bačke, a koji su bez sumnje pripadali Skordiscima. Gvozdeni mačevi, koplja, bojni noževi, delovi makaza, sekira koji potiču iz razorenih a spaljenih grobova iz Obreža, Beške, Gospođinaca i Plavne, samo su mali deo ogromnog bogatstva koje su nam Skordisci ostavili za budućnost. Velika količina ranije otkrivenog oružja iz Srema kao i pojedinačni grobovi iz Bačke obuhvataju raspon od III veka stare ere do dolaska Rimljana u šta se uklapa i materijal koji je predmet ovog rada.

Ključne reči: keltski ratnici, mačevi, koplja, Srem, Bačka, Skordisci, Podunavlje, nekropole, severna Srbija, spaljivanje, ukrašavanje, Kupinovo, Karaburma, Rospi Čuprija.

U arheološkom odeljenju Vojvođanskog muzeja u Novom Sadu i O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospođincima nalazi se više metalnih predmeta, uglavnom oružja, koji potiču iz uništenih latenskih grobova sa teritorije Srema i Bačke. Iz antičkih izvora kao i nalaza brojnog arheološkog materijala poznato je da je pomenuta teritorija tokom poslednja tri veka protoistorijskog perioda bila nastanjena Keltima. Keltske nekropole, kao i pojedinačni grobovi, pronađeni u Kupinovu, Surčinu, Novim Banovcima, Rumi, Borkovcu, Sremskoj Mitrovici, Odžacima, Bačkom Gradištu, Riđici, Vajskoj, Pećinama, Ajmani i drugim mestima to i potvrđuju.

Gvozdeni mačevi, koplja, bojni noževi, sekira i delovi makaza, prikupljeni iz razorenih grobova u

Obrežu, Beški, Gospođincima, Žablju i Plavni predmet su ovog rada. Pojedine predmete iz ove grupe pominje J. Todorović u publikacijama "Kelti u jugoistočnoj Evropi" i "Skordisci, istorija i kultura" (Todorović 1974), dok druga grupa predmeta potiče iz privatne zbirke R. Tucakova, profesora iz Gospođinaca,¹ zatim iz Beške² i utvrđenog naselja u Plavni (Jovanović 1989).

D. Dimitrijević u svom radu o Šajkaškoj skreće pažnju na obilje keltskog materijala i veliki broj lokaliteta u jugoistočnom delu Bačke, naročito u atarima sela Gospođinaca, Žablja i Đurđeva (Dimitrijević 1975). Novija istraživanja, obavljena na Titelskom platou, na potezu Feudvar (Kull 1991), i u

---

¹ Zahvaljujem se prof. Radici Tucakovu iz Gospođinaca što mi je omogućio da publikujem materijal. Inače materijal je izložen u osnovnoj školi "Žarko Zrenjanin" u Gospođincima.

² Mač iz Beške sa lokaliteta "Kosturnica" poklonio je 1950. godine Vojvođanskom muzeju učitelj Stojanović. Mač se nalazi u praistorijskoj zbirci Muzeja.

ataru Čuruga,³ potvrđuju da je prostor između Dunava i Tise bio gusto naseljen keltskom populacijom. Nažalost, na ovom prostoru nema sistematski istraženih nekropola, iako ima registrovanih utvrđenih i otvorenih naselja, pa je nalaz svakog pojedinačnog komada oružja veoma dragocen.

Za predmete koji su obrađeni u ovom radu ne postoji odgovarajuća dokumentacija, sem podatka da je reč o slučajnim nalazima, koji su pronađeni pri obradi zemlje. S obzirom da su ovi lokaliteti već ranije registrovani u arheološkoj literaturi, objavljivanje ovih nalaza upotpuniće naša saznanja o keltskom naoružanju tokom poslednja tri veka stare ere.

Obrež, karta 1/1

1. Bojni nož od gvožđa sa oštećenim vrhom i sečivom, trougaonog preseka sečiva. Drška je lučno savijena i završava sa masivnom alkom. T. I/1.
Dimenzije: očuvana dužina 22 cm, širina sečiva 3,8 cm.
Lokalitet Obrež, potez Dužnica, pronašao Maričić Slavko na zadružnom imanju 1959. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AA 169 - antička zbirka.
2. Jako oštećeno manje gvozdeno koplje sa naglašenim središnjim delom, romboidnog preseka, bez vrha i dela usadnika. T. I/2.
Dimenzije: očuvana dužina 18 cm, širina lista 2,7 cm.
Lokalitet Obrež, potez Dužnica, pronašao Slavko Maričić 1962. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AP 5373 - praistorijska zbirka.
3. Veliko gvozdeno koplje sa oštećenim sečivom i dugačkim usadnikom, romboidnog preseka sa blago naglašenim središnjim rebrom. T. I/3.
Dimenzije: dužina 42,5 cm, širina lista 4 cm.
Lokalitet Obrež, potez Dužnica, pronašao Slavko Maričić 1959. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AA 167 - antička zbirka.
4. Veliko gvozdeno koplje (kao broj AA 167) sa oštećenim sečivom i dugačkim usadnikom, romboidnog preseka sa blago naglašenim središnjim rebrom. T. I/4.
Dimenzije: dužina 42 cm, širina lista 4,2 cm.
Lokalitet Obrež, potez Dužnica, pronašao Slavko Maričić 1959. godine, na zadružnom imanju.

Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AA 168 - antička zbirka.

5. Dugačko gvozdeno koplje sa blago naglašenim središnjim rebrom, romboidnog preseka i kupastim usadnikom na kome su dva naspramna otvora. T. I/5.
Dimenzije: dužina 46 cm, širina lista 5,4 cm.
Lokalitet Obrež, potez Dužnica, pronašao Slavko Maričić 1962. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AP 5370 - praistorijska zbirka.
6. Veliko gvozdeno koplje sa delimično oštećenim sečivom, romboidnog preseka, sa naglašenim središnjim rebrom i kratkim usadnikom (očuvan je manji deo). T. I/6.
Dimenzije: dužina 51 cm, širina lista 4,8 cm.
Lokalitet Obrež, potez Dužnica - kraj starog groblja, pronašao Slavko Maričić 1962. godine, površinski nalaz. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AP 5371 - praistorijska zbirka.
7. Veliko gvozdeno koplje romboidnog preseka sa naglašenim središnjim rebrom, delimično oštećenog sečiva i kraćeg usadnika na kome su očuvani zakivci. T. II/2.
Dimenzije: dužina 42 cm, širina lista 5,1 cm.
Lokalitet Obrež, potez Zajednice-njiva Vlahović Ivana, pronašao Slavko Maričić 1962. godine, površinski nalaz. Vojvođanski muzej, Novi Sad - inv. br. AP 5372 - praistorijska zbirka.
8. Dugačak gvozdeni dvosekli mač sa očuvanim ostrim vrhom i mamuzastim graničnikom, romboidnog preseka i delimično oštećenim sečivom. Na gornjem delu mača nalazi se utisnut žig srolskog oblika. T. II/3.
Dimenzije: dužina 87,2 cm, širina sečiva 4,4 cm, žig 1 x 1 cm.
Lokalitet Obrež, potez Dužnica, pronašao Slavko Maričić 1962. godine, površinski nalaz. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AP 5369 - praistorijska zbirka.
9. Dugačak dvosekli gvozdeni mač sa ostrim vrhom, oštećenim sečivom, romboidnog preseka, sa blago naglašenim središnjim rebrom i dugačkom drškom. Bez graničnika. Na gornjem delu mača nalazi se utisnut žig antropomorfog oblika. T. II/4.

³ Muzej Vojvodine pod rukovodstvom arheologa Stanka Trifunovića istraživao je u ataru sela Čuruga 1997., 1998. i 2000. godine. Tom prilikom konstatovano je više latenskih objekata. Š. Nađ, (Knjiga rekognosciranja za 1955. godinu, Cigłana obnova) pominje jedan keltski grob u kome je nađeno jedno koplje sa tuljkom (polomljeno) i dve bronzane fibule (inv.br. A 905p do A 914p). U tom tekstu se pominju i kulturne jame.

Dimenzije: dužina 94 cm, širina sečiva 4,4 cm, žig 1,1 x 1,4 cm.

Lokalitet Obrež, potez Bena Veređe, pronašao Maričić Ratko 1960. godine na zadružnom imanju kao površinski nalaz. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AA 170 - antička zbirka.

Dimenzije: očuvana dužina 66,8 cm, širina sečiva 4,4 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Crkvine - kod Bačićevog salaša. Slučajan nalaz iz 1963. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AP 5367 - praistorijska zbirka.

Gospođinci, karta 1/2

10. Veće gvozdeno koplje sa širokim listom, naglašenim središnjim rebrom i oštećenim usadnikom. Sečivo je pri vrhu jako oštećeno. T. II/1.

Dimenzije: dužina 27,2 cm, širina lista 8,4 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Jaroš ili Crkvine, slučajan nalaz. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv.br. AP 5365 - praistorijska zbirka.

11. Gornji deo dvoseklog gvođenog mača sa blago naglašenim središnjim delom, romboidnog preseka i dugačkom pravougaonom drškom. Na maču je očuvan mamuzasti graničnik. Na gornjem delu mača nalazi se pliče udubljenje, nepravilnog kvadratnog oblika. T. III/1.

Dimenzije: očuvana dužina 32,8 cm, širina lista 5,2 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Minduška na Jarošu, vlasništvo prof. Tucakov Radice iz Gospođinaca, slučajan nalaz. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospođincima.

12. Veći deo dvoseklog gvođenog mača, romboidnog preseka sa blago naglašenim središnjim delom i dugačkom pravougaonom drškom, bez graničnika. Na gornjem delu mača nalazi se dvostruko udubljenje - možda dvostruki žig ? u obliku položene osmice. Sečivo mača je na jednoj strani bolje očuvano. Na maču su vidljivi tragovi savijanja. T. III/2.

Dimenzije: očuvana dužina 46 cm, širina sečiva 4,8 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Parohije, vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospođinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospođincima.

13. Manji deo kanije mača od tankog bronzanog lima sa srcolikim ojačanjem na vrhu. T. III/3.

Dimenzije: očuvana dužina 12,7 cm, širina 4 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Crkvine - kod Bačićevog salaša. Slučajan nalaz iz 1963. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AP 5368 - praistorijska zbirka.

14. Dvosekli gvozdeni mač, kome nedostaje vrh, sa blago naglašenim središnjim delom, romboidnog preseka i sa mamuzastim graničnikom. Sečivo je dosta oštećeno, a na maču su vidljivi tragovi od savijanja. T. III/4.

15. Dugačak dvosekli gvozdeni mač sa oštrim vrhom, mamuzastim graničnikom i dugačkom drškom kružnog preseka. U središnjem delu mač je, zbog savijanja, znatno oštećen (prelomljen). Mač je romboidnog preseka sa nenaglašenim središnjim rebrom. T. III/5.

Dimenzije: dužina 96 cm, širina sečiva 4 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Gorac - njiva Milana Gacića, blizu Malog šanca. Vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospođinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospođincima.

16. Gvozdeni nož sa lučno izvijenim sečivom i tordiranom drškom koja je na kraju blago savijena i oštećena. T. IV/1.

Dimenzije: dužina 22,2 cm, širina sečiva 3 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Parohije - njiva Rade Vrbaškog. Vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospođinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospođincima.

17. Deo gvođenih makaza - očuvan samo jedan krak sa oštećenim vrhom i drškom, trougaonog sečiva. T.IV/2.

Dimenzije: očuvana dužina 9 cm, širina sečiva 1,5 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Parohije. Vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospođinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospođincima.

18. Masivan bojni nož, blago savijen, trougaonog preseka, sa šestougaonim graničnikom i lučno povijenom drškom koja se završava prstenom. Na kraju lučnog sečiva nalazi se rozeta. (Nož je imao i veću gvozdenu alku, pravougaonog preseka, koja je u međuvremenu izgubljena). T. IV/3. (Todorović 1968: T. L/11)

Dimenzije: dužina 37 cm, širina sečiva 5,4 cm, karika 8,4 cm.

Lokalitet Gospođinci, potez Crkvine - kod Bečićevog salaša, površinski nalaz iz 1963. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. AP 5360 - praistorijska zbirka.

19. Manja gvozdena alatka sa oštećenim polukružnim sečivom i pravougaonim usadnikom. T. IV/4.

Dimenzije: 10,5 x 8,1 cm.

Lokalitet Gospodinci, potez Parohije, slučajan nalaz. Vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospodinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospodincima.

20. Oštećeno veće gvozdeno koplje romboidnog preseka sa naglašenim središnjim rebrom i kratkim usadnikom. Jedna strana sečiva je jako oštećena usled korozije, pa je širina lista neujednačena. Koplje je prelomljeno na dva dela. T. IV/5.

Dimenzije: očuvana dužina 42 cm, širina lista 4,5 cm.

Lokalitet Gospodinci, potez Parohije, slučajan nalaz. Vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospodinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospodincima.

21. Oštećeno manje gvozdeno koplje tipa "Džilit" sa jako naglašenim središnjim rebrom, romboidnog preseka i sa kratkim usadnikom. Koplje je prelomljeno na dva dela. T. IV/6.

Dimenzije: očuvana dužina 19,2 cm, širina lista 2,4 cm.

Lokalitet Gospodinci, potez Parohije, slučajan nalaz. Vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospodinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospodincima.

22. Manje gvozdeno koplje romboidnog preseka sa jedva naglašenim središnjim rebrom i oštećenim vrhom. T. IV/7.

Dimenzije: očuvana dužina 25 cm, širina lista 3 cm.

Lokalitet Gospodinci, potez Parohije, slučajan nalaz. Vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospodinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospodincima.

23. Veliko gvozdeno koplje romboidnog preseka sa blago naglašenim središnjim rebrom i oštećenim sečivom. T. IV/8.

Dimenzije: očuvana dužina 58,8 cm, širina lista 4,8 cm.

Lokalitet Gospodinci, potez Parohije, slučajan nalaz. Vlasništvo prof. Radice Tucakova iz Gospodinaca. Izloženo u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospodincima.

Plavna, karta 1/3

24. Oštećen gvozdeni nož sa ravnim sečivom trougaonog preseka, sa širokom pravougaonom drškom koja je na kraju savijena u alku. T. V/1.

Dimenzije: dužina 29,1 cm, širina sečiva 3,6 cm.

Lokalitet Plavna, potez Petkovača-ciglana, sa poda latenske kuće II, iskopavanje iz 1952. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. A 1377 - praistorijska zbirka.

Beška, karta 1/4

25. Veći deo savijenog dvoseklog gvozdenog mača, romboidnog preseka sa blago naglašenim središnjim rebrom i delom kanije srcastog oblika. Nedostaje deo sečiva i drška. T. V/2.

Dimenzije: očuvana dužina 60 cm, širina sečiva 4,4 cm.

Lokalitet Beška, potez Kosturnica, izorano. Vojvođanskom muzeju 1950. godine poklonio učitelj Stojadinović. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. A 1451 - praistorijska zbirka.

Žabalj, karta 1/5

26. Veliko gvozdeno koplje, romboidnog preseka sa naglašenim središnjim rebrom i dugačkim nasadnikom koji je na kraju oštećen. Koplje je ritualno savijeno. T. V/3.

Dimenzije: dužina 49 cm, širina lista 4 cm.

Lokalitet Žabalj, potez Vračara, površinski nalaz sa njive Čonkića iz 1965. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. A 2851 p - praistorijska zbirka.

27. Oštećeno gvozdeno koplje, romboidnog preseka sa naglašenim središnjim rebrom i većim delom usadnika. Vrh nedostaje, jer je koplje bilo ritualno savijeno. T. V/4.

Dimenzije: očuvana dužina 24 cm, širina lista 3 cm.

Lokalitet Žabalj, potez Vračara, površinski nalaz sa njive Čonkića iz 1965. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. A 2850 p - praistorijska zbirka.

28. Oštećeno veće gvozdeno koplje, romboidnog preseka sa blago naglašenim središnjim rebrom i bez vrha. Usadnik je pri kraju oštećen. Vrh nedostaje jer je koplje bilo ritualno savijeno. T. V/5.

Dimenzije: očuvana dužina 32,5 cm, širina lista 4 cm.

Lokalitet Žabalj, potez Vračara, površinski nalaz sa njive Čonkića iz 1965. godine. Vojvođanski muzej, Novi Sad, inv. br. A 2852 p - praistorijska zbirka.

Karta 1

O keltskim ratnicima i njihovom naoružanju pisali su mnogi arheolozi sa prostora bivše Jugoslavije i Evrope. Pomenućemo samo neke kolege čijim se radovima i danas služimo: K.Vinski-Gasparini (Vinski-Gasparini 1959: 281-297), M. Garašanin (Garašanin 1963: 39-52), J. Todorović (Todorović 1964: 195-204; Todorović 1966: 361-372; Todorović 1973: 79-83; Todorović 1965: 71-75) N. Majnarić-Pandžić (Majnarić-Pandžić 1968: 5-14; Majnarić-Pandžić 1970; Majnarić-Pandžić 1972: 55-71), S. Ercegović (Ercegović 1961: 125-129), S. Gabrovec (Gabrovec 1966: 169-144), S. Pahič (Pahič 1966: 271-336), T. Knez (Knez 1966: 391-407; Knez 1977), M. Guštin (Guštin 1984: 305-363; Guštin 1977: 67-103), D. Božić (Božić 1984: 77-91), B. Jovanović (Jovanović 1984: 63-93; Jovanović 1984b: 41-48), Z. Marić (Marić 1963: 63-83), L. Marton

(Marton 1933), I. Hunyady (Hunyady 1942-1944), M. Szabo (Szabo 1988), E. F. Petres (Petres 1967: 35-42), J. Filip (Filip 1956), De Navarro (De Navarro 1959: 79-119), J. Déchelette (Déchelette 1914).

Naša saznanja o keltskim ratnicima potiču, uglavnom, iz nekropola i pojedinačnih grobova evidentiranih na području centralne i jugoistočne Evrope. Iz istorijskih izvora, a i preko arheološkog materijala, znamo da je ova teritorija bila naseljena brojnim keltskim plemenima (Papazoglu 1969: 209-298). U Podravini, Posavini, Podunavlju i Pomoravlju otkriven je veći broj keltskih nekropola koje se na zapadu dovode u vezu sa Tauriscima i Bojima, a u središnjem i istočnom delu Balkana sa Skordiscima.

Krajem XIX i početkom XX veka počela su istraživanja keltskih nekropola u zapadnoj i centralnoj

Evropi, a na našim prostorima tek u drugoj polovini XX veka. Prva istraživanja vezana su za nekropolu na Donjem gradu u Osijeku (Spajić 1954: 7-17; Spajić 1956: 47-53; Spajić 1962: 37-55). Nešto kasnije započeto je sistematsko istraživanje keltskih nekropola u Beogradu na lokalitetima Karaburma (Todorović 1972) i Rospri Ćuprija (Todorović 1956: 27-62; Todorović 1963, Todorović 1968: 193-200). Na Đerdapu opsežnija istraživanja započinju krajem 70-tih godina XX veka, kada su i konstatovani prvi keltski grobovi (Stalio 1986: 27-50; Popović 1991: 165-176). U Pomoravlju, prilikom istraživanja antičkog lokaliteta Viminacijuma, početkom 90-tih godina ovog veka, pored rimske, otkrivena je i manja keltska nekropola u Pećinama (Jovanović 1984: 63-93; Jovanović 1986: 13-18).

Keltsko oružje smešteno u Arheološkom muzeju u Zagrebu, Sremskoj Mitrovici, Rumi, Osijeku, Varaždinu, Zemunu i Beogradu, koje potiče, najčešće, iz razorenih keltskih nekropola sa teritorije Skordiska iz Srema, Bačke i severne Srbije, prvi su prikupili i objavili J. Todorović (Todorović 1974; Todorović 1968) i N. Majnarić-Pandžić (Majnarić-Pandžić 1970). U svojim stručnim radovima skrenuli su pažnju da je reč o većoj količini oružja - mačeva, raznih kopalja, krivih noževa, makaza, štitova, šlemova, pojaseva, fibula i keramičkih posuda - koji su, najčešće, u muzeje dospeli preko poverenika (između dva rata) ali bez odgovarajuće stručne dokumentacije. Nedostatak potrebne stručne dokumentacije, često i bez osnovnih podataka o uslovima nalaza, arheologu stvara ozbiljne probleme. U tom slučaju teško je odrediti broj predmeta koji potiču iz jednog groba. Takav je slučaj i sa nalazima koji su predmet ovog rada.

Iz Obreža potiče 9 predmeta - 2 mača (T. II/3 - T. II/4), pet velikih gvozdениh kopalja (T. I/3; T. I/4; T. I/5; T. I/6; T. II/2), jedan bojni nož (T. I/1) i jedno manje koplje (T. I/2).⁴ Pomenuti predmeti potiču iz atara sela Obrež i to sa više poteza - Dužnica, Bena Veređe, Zajednice i Veranda.

Prihvatimo li tumačenje M. Garašanina (Garašani 1963: 47), N. Majnarić-Pandžić (Majnarić-Pandžić 1966: 5-14) i D. Božića (Božić 1984: 77-82) da su mač i dva koplja (ili koplje i bodež) dopunjeni štitom, ali ređe šlemom, standardna keltska ratnička oprema, onda zaključujemo da je na potezu Dužnice bila manja keltska nekropola sa više spaljenih pokojnika čiji su

prilozi bili savijeni i spaljeni. Najverovatnije je da se i na potezu Bena Veređe, koji leži severoistočno od Obreža, nalazilo više grobova ili manja nekropola. Sa poteza Verande potiče još jedan dugački mač sa delom kanije. Na gornjem delu ovog mača, blizu graničnika, nalaze se dva žiga od kojih je jedan antropomorfno a drugi geometrijskog oblika (u obliku potkovice). Od fragmentovane kanije sačuvani su delovi koji se nalaze bliže graničniku i pravougaona zakačaljka. Pored mača, iz Obreža potiče i jedno dugačko koplje (55 cm) ali bez bližih podataka. Mač i koplje nalaze se u arheološkoj zbirci Muzeja grada Beograda.⁵

Za prikazani arheološki materijal iz Obreža analogije nalazimo na području koje je bilo naseljeno keltskim plemenima tokom poslednja tri veka stare ere, odnosno u brojnim nekropolama u Podunavlju, Posavini i Podravini. Primerak krivog noža sa T. I/1 identičan je sa nožem koji je otkriven u grobu 31 na nekropoli Rospri Ćuprija, koji na osnovu priloga spada u ratnički grob (dva dugačka koplja, makaze, veći krivi nož, deo narukvice i deo nepoznatog predmeta).⁶

Oštećeno malo koplje sa naglašenim središnjim rebrom na T. I/2 pripada tipu kopalja koji se nazivaju "džilit". Naš primerak identičan je sa nalazom iz Bačkog Gradišta, iz spaljenog dvojnog groba (M. Jovanović 1991: 29-40 koplje T. III/2). Inače, mala koplja sa naglašenim središnjim rebrom pronađena su u nešto većem broju na nestručno istraženim nekropolama u Sremu i Slavoniji: Kupinovu, Surčinu, Moroviću, Vučedolu, Vojakovcu (Majnarić-Pandžić 1970: Kupinovo - T. XIV/2; Surčin - T. XLIV/9; Morović - T. XXIV/4; Vučedol - T. LI/4; Vojakovac - T. XLVI/7).

Dva veća koplja na tabli T. I/3,4, jednaka po obliku i dimenzijama, sa dugačkim usadnikom, blago naglašenim središnjim rebrom i dugačkim listom imaju analogije na širem području koje su naseljavali Skordisci. Analizirajući pokretni materijal iz poznatih nekropola u Podunavlju, stiče se utisak da su duga koplja u odnosu na kratka više upotrebljavana. Slični primerci otkriveni su na Karaburmi u grobovima 13, 25, 44, 50, 94, 97 i 149 (Todorović 1972: grob 13 - T. V/5, 6; grob 25 - T. IX/2, 3; grob 44 - T. XVII/2, 3; grob 50 - T. XVIII/10, 11; grob 94 - T. XXIX/1; grob 97 - T. XXX/3, 5; grob 149 - T. XXXVII/1), u Bačkom Gradištu (Jovanović 1991: koplje T. III/1), Surčinu (Jovanović 1993: grob 4 T. II/4, 41-51), Batini, Ritopeku

⁴ U ovom radu je obrađeno samo oružje. Iz Obreža potiče i drugi materijal - oruđe koji je najverovatnije pripadao nekom zanatliji - možda stolaru, ili je reč o predmetima koje je posedovala svaka bogatija kuća ili radionica. To su: budak - AA 171, sa poteza Bena Veređe; ralo - AA 172, sa poteza Bena Veređe; svrdlo - AA 173, potez Bena Veređe; predmet u obliku viljuške - AA 174, Bena Veređe; deo veriga - AA 175, Brdo Batino voće; trouglasta strelica - AA 176, brdo Batino voće koje je pronašao Ratko Maričić na zadružnom imanju 1960. godine. Mač sa žigom na T. II/4 potiče sa poteza Bena Veređe, dok su ostali komadi oružja sa poteza Dužnica koji se nalazi u južnom delu sela Obreža.

⁵ J. Todorović 1968, lok. Obrež: - koplje - T. XXVIII/1 i mač - T. XXXIV/6. Koplje je dužine 55,2 cm a mač dugačak 92 cm i po sredini ima dva paralelna kanala.

⁶ J. Todorović 1963, grob 31 - krivi nož T. Y 53/4.

(Todorović 1972: Batina - T. III/1 i Ritopek - T. XXIV/11, 13), Borkovcu kod Rume (Todorović 1972: Borkovac - T. XLII/3), Boljevcima (Majnarić-Pandžić 1970: Boljevci - T. II/4, 8), Kupinovu (Majnarić-Pandžić 1970: Kupinovo - T. XIII/1, 2, 3 i T. XIX/5), na Rospri Čupriji u grobovima 37 i 31 (Todorović 1963: Y 47 - Y 56, grob 31 - Y 53/5, 6 i grob 37 - Y 51/2) i u Brestoviku - grob 2 (Popović 1994: grob 2 - broj 22, 51-56)

Dobro očuvano veće gvozdeno koplje sa dugačkim usadnikom i sečivom u obliku vrbovog lista sa T. I/5 još jedan je prilog koga često nalazimo u grobovima keltskih ratnika. Slični primerci dužine od 40 do 55 cm sa slabije naglašenim središnjim rebrom pronađeni su na Karaburmi u grobovima 13, 44, 50, 94, 97, 149 (Todorović 1968: grob 13 - T. V/5, 6; grob 44 - T. XVII/2, 3; grob 50 - T. XVIII/10, 11; grob 94 - T. XXIX/1; grob 97 - T. XXX/3; grob 149 - T. XXXVII/1), zatim Boljevcima, Kupinovu, Malunju, Moroviću, Sotinu, Surčinu, Vukovaru (Majnarić-Pandžić 1970: Boljevci - T. II/7, 8; Kupinovo - T. XIII/1, 2, 3 i T. XIV/8, 10; Malunje - T. XX/2, 3; Morović - T. XXIV/5; Sotin - T. XXXIV/2, 3, 4; Surčin - T. XLIV/4; Vukovar - T. LI/2; Majnarić-Pandžić 1972-1973), Zemunu, Ritopeku-Dalekovod, Beogradu-Ada Ciganlija, Obrenovcu-Ušće, Karaburmi-novo naselje (Todorović 1968: Zemun - T. LII/2; Ritopek, Dalekovod - T. LIV/1 i T. LVI/8; Beograd, Ada Ciganlija - T. LIV/2; Obrenovac, Ušće - T. LV/5; Beograd, Karaburma (novo naselje) - T. LVI/6), Rospri Čupriji, Ritopeku-Dalekovod, Staroj Pazovi, Šapcu-Ševarice (Todorović 1968: Rospri Čuprija - T. XXXI/1 i T. XXXIII/9; Ritopek, Dalekovod - T. XXXIV/10; Stara Pazova - T. XLV/2; Šabac, Ševarice (Mikića Bašte) - T. XLV/12, 13), Progaru (Vukmanović & Radojčić 1995: kat. Br. 183 i 184), Bačkom Gradištu (Jovanović 1991: T. III/1), Odžacima (Guštin 1984: 111-132, T. 6/10).

Veliko gvozdeno koplje sa kratkim usadnikom, dugačkim listom i naglašenim središnjim rebrom na T. I/5 je primerak koji se ređe pronalazi u keltskim grobovima. Analogije za ovaj komad nalazimo u Obrežu, Bogatiću, Rumi, Sremskim Mihaljevcima, Ritopeku, Karaburmi - u grobu 13 i Zvečki (Todorović 1968, Obrež - T. XXVIII/1, Bogatić, Bujanj - T. XLVII/1; Ruma, Borkovac - T. XLIII/9 i Subotište T. XLII/8; Sremski Mihaljevci, Kameno - T. XLV/1; Ritopek, Dalekovod - T. XXXIV/10 i T. LIV/1; Todorović 1972: grob 13, T. LIV/1).

Iz Obreža potiče i koplje sa T. II/2 sa kratkim usadnikom, širokim listom i naglašenim središnjim rebrom. Slični primerci potiču iz nekropole na Karaburmi 23, 29, 66, 111 (Todorović 1972: grob 23 - T. IX/1; grob 29 - T. XII/8; grob 66 - T. XXIV/5; grob 111 - T. XXXIII/6), zatim iz okoline Požarevca, sa nekropole

u Osijeku, u Rumi na potezu Borkovac i u Sremskim Mihaljevcima na nalazištu Kameno (Todorović 1968: Požarevac - T. XLIII/9; Sremski Mihaljevci, Kameno - T. XLV/1). Ovoj grupi treba dodati i nalaze kopalja iz Boljevaca, Kupinova, Morovića, Sotina (Majnarić-Pandžić 1970: Boljevci - T. II/6; Kupinovo - T. XV/1, 2, 8, 9; Morović - T. XXIV/7; Sotin - T. XXXIV/1) i Bačkog Gradišta (Jovanović 1991: T. III/1).

Dobro očuvan dugačak gvozdeni mač (88 cm) sa dvostranim sečivom na T. II/3 pronađen je na potezu Dužnice u Obrežu. Romboidnog je preseka sa slabije naglašenim središnjim rebrom i drškom ovalnog oblika koja je pri kraju oštećena. Na gornjem delu mača nalazi se mamuzasti graničnik a nešto niže i žig srcolikog oblika.

Drugi mač, dužine 94 cm (T. II/4) pronađen je na potezu Bena Veređe u Obrežu. Nešto je slabije očuvan (zbog vatre), sa oštećenim sečivom i bez graničnika. Ovalna drška sačuvana je u potpunosti. Na gornjem delu mača nalazi se žig u obliku antropomorfne maske ili prstena?

Ovoj grupi treba dodati i mač sa poteza Veranda koji se nalazi u Narodnom muzeju u Zemunu (vidi stranu 5) na kome su dva žiga.⁷

Za mačeve iz Obreža T. II/3,4 analogije nalazimo na brojnim nekropolama širom bivše i sadašnje Jugoslavije. U Sloveniji to su grobovi 1 i 2 iz Dobove (Guštin 1977: grob 1 - T. 4 i grob 2 - T. 5). Verovatno ovoj grupi treba dodati i grob 10 iz Dobove (Szabó-Petres 1992: kat. 115, pl. 109-112), zatim grob 1 iz Skorbe (Skorbar 1922., T. III/1,145-149) pa grob 1 iz Velikog Mraševa (Guštin 1977: grob 1 - T. 8/1-4; Szabó & Petres 1992: kat. 140, pl. 126) i grob 48 iz Metlike (Šribar 1976: T. VII/1, 319-352). U grobu je pronađeno i jedno koplje dužine 31 cm a širine 6 cm i deo lanca za vešanje mača očuvane dužine 20 cm.

Na teritoriji Skordiska sličnost uočavamo sa nalazom iz Odžaka (Guštin 1984a: Odžaci - T. 6/11, 12 i T. 7/1, 2; Todorović 1974: Odžaci - str. 86, sl. 64), na Karaburmi u grobovima 26, 29, 41, 324 i 325 (Todorović 1972: grob 26 - T. X/2 i T. XLIX/3; grob 29 - T. XXII/5; grob 41 - T. XVI/3; grob 324 - T. XLI/1; grob 325 - T. XLI/1), u Surčinu (Majnarić-Pandžić 1970: Surčin T. V/1, 1a), Kupinovu (Majnarić-Pandžić 1970: Kupinovo T. XII/8; T. XIII/7; T. XVIII/1-4; T. XIX/1, 1a, 2, 7, 8, 8a, 9; T. XVI/7), Nikincima (Todorović 1968, Nikinci T. XLIV/6, 7; T. XLIV/3), Sremskoj Mitrovici (Todorović 1968: S. Mitrovica T. XLIV/1, 2), Prhovu (Todorović 1968: Prahovo-Cigljana XLIV/4), Progaru (Todorović 1968: Progar-Ravanica T. XXVIII/11), Rumi (Todorović 1968: Subotište T. XLI/6; XLIII/11), Brestoviku-grob 1 (Popović 1994: T1/1, 2, 2a, 2b), Negotinu na Čubarskom brdu (Popović 1989/1990: Negotin, Čubarsko brdo sl. 1/2; Negotin,

⁷ Vidi napomenu 5.

nepoznato nalazište sl. 2/1,2), zatim na Rospri Ćupriji u grobu 39 (Todorović 1968: grob 39 sl. 1/3) i u Kostolcu na maču iz Pećina-grob G3-1192 (Jovanović 1984: 63-93, grob G3-1192, fig 9/1; Grupa autora 1992: kat br. 54)⁸. U Narodnom muzeju u Zemunu nalazi se još jedan mač sa srolikim žigom iz Srema, ali bez bližih podataka o uslovima nalaza. S obzirom da se na maču nalazi sroliki žig, možda bi se ovaj nalaz mogao dovesti u vezu sa nekropolom iz Obreža (Todorović 1971: kat. br. 443, T. LII/1).⁹

U Gospodincima, kako duž leve i desne obale Jegričke, tako i u ataru sela, registrovano je više nalazišta sa kojih potiče brojna arheološki materijal koji pripada različitim kulturnim periodima od neolita do kasnog srednjeg veka. Pokretni materijal iz mlađeg gvođenog doba, kako iz naselja, tako i iz grobova pronađen je na više lokaliteta. To su potezi Parohije, Jaroš, Minđuška i Gorac (Dimitrijević 1975: 7-33).¹⁰

Parohije se nalaze na desnoj obali Jegričke, u neposrednoj blizini Velikog rimskog šanca. Tu su pronađeni: deo mača - T. III/2, četiri koplja - T. IV/5, 6, 7, 8, zatim deo makaza - T. IV/2, sekira T. IV/4 i nož sa tordiranom drškom - T. IV/1.

Na potezu Jaroš, na levoj obali Jegričke, kod Bačićevog salaša pronađen je oštećen mač - T. III/4, zatim deo kanije sa srolikim završetkom - T. III/3 koja najverovatnije pripada pomenutom maču, masivan bojni nož - T. IV/3 i oštećeno koplje - T. II/1. Sa poteza Minđuška, na Jarošu, pronađen je i donji deo mača sa mamuzastim graničnikom i drškom pravougaonog preseka - T. III/1.

U južnom delu Gospodinaca, na potezu Gorac u blizini Malog šanca pronađen je oštećen mač sa mamuzastim graničnikom i drškom ovalnog preseka. Na kraju drške nalazi se kružno proširenje u obliku dugmeta - T. III/5.¹¹

Veće gvozdene koplje sa širokim listom, kratkim usadnikom i naglašenim središnjim rebrom sa T. II/1 ima sličnosti sa nalazima na Karaburmi u grobovima 23, 51, 62, 66, 71, i 111 (Todorović 1972: grob 23 T. XI/1, grob 51 T. XIX/3, grob 62 T. XXII/3, grob 66 T. XXIV/5, grob 71 T. XXV/5, grob 111 T. XXXIII/6), zatim na nekropoli u Donjem gradu u Osijeku - grob 29 (Spajić 1954: T. XVII/17), na lokalitetu Roje pri Moračah (Knez 1977: T. 1/11, 105-125) u Forminu (Pahić 1966: T. 7/10) i na nekropoli u Pećinama u grobu G-1-3 238 (Jovanović 1984: sl. 2/8, 4/2). Na nekropoli u Dalju i Kupinovu otkriveno je više ovakvih komada ali nažalost bez bližih podataka (Majnarić-Pandžić 1970: Dalj T. 8/2, Morović XXIV/7, Kupinovo T. XV/8 i XIX/4).

Oštećen dvosekli mač bez vrha, sa slabije naglašenim središnjim rebrom i mamuzastim graničnikom na T. III/4 kao i donji deo kanije sa srolikim završetkom na T. III/3 verovatno potiču iz istog groba. Ova dva komada otkrivena su na levoj obali Jegričke, dok ostalo oružje iz Gospodinaca uglavnom potiče sa prostora koji je ograničen desnom obalom Jegričke, zatim Velikim i malim rimskim šancem.¹²

Na prostoru između desne obale Jegričke i Male bare (Mala Jegrička), sa desne strane Velikog rimskog šanca pronađen je donji deo mača - T. III/1 sa mamuzastim graničnikom, drškom pravougaonog oblika i naglašenim središnjim rebrom. U blizini graničnika nazire se udubljenje kvadratnog oblika koje liči na žig. I drugi mač koji je otkriven na potezu Parohije - T. III/2 ima nešto slabije izraženo središnje rebro, oštećeno sečivo i delimično je savijen. Bez graničnika ali u donjem delu ima udubljenje koje liči na dvostruki žig.¹³

Pomenuti mačevi pronađeni su na više lokacija, u neposrednoj blizini Jegričke sa istočne strane Velikog rimskog šanca (pravac Novi Sad-Čurug) što ukazuje

⁸ Kustos Narodnog muzeja u Požarevcu Dragan Jacanović je usmeno potvrdio da se na maču iz ovog groba nalazio okrugli žig, na čemu mu se srdačno zahvaljujem.

⁹ Proverom podataka u Muzeju grada Beograda od kustosa Bisenije Perović dobila sam podatak da mač potiče iz Srema i da ima žig. Ovom prilikom joj se najsrdačnije zahvaljujem na ukazanoj stručnoj pomoći.

¹⁰ Na strani 21 izneta je nedoumica oko mesta nalaza metalnih predmeta vezanih za opremu keltskog ratnika. Proverom u Gospodincima konstatovano je da se radi o potezu "Jaroš" kod Bačićevog salaša, jer se na potezu "Crkvine" nalaze ostaci srednjovekovnog sakralnog objekta i keramika. Predmete: oštećen dvosekli gvozdene mač, donji deo kanije sa srolikim završetkom, vrh gvođenog koplja i krivi nož, pronašao je 1963. godine Mileta Dobanovački te ih predao Milanu Beliću, tadašnjem upravniku O. Š. "Žarko Zrenjanin" u Gospodincima. U inventaru Vojvodanskog muzeja je ubeleženo da je materijal pronađen kod Bačićevog salaša na potezu "Crkvine", što je greška. Bačićev salaš se nalazi na desnoj obali Jegričke, u neposrednoj blizini "Velikog rimskog šanca".

¹¹ Mač je pronađen na njivi Milana Gačića u blizini "Malog šanca" u Gospodincima, na potezu Gorac (južni deo atara Gospodinci).

¹² Veliki šanac ide od Novog Sada do Čuruga i prolazi između Temerina i Gospodinaca presecajući Malu baru i Jegričku sa zapadne strane sela. Mali šanac pruža se od Temerina ka Žablju i preseca Veliki šanac u južnom delu atara Gospodinaca. Ovom prilikom zahvaljujem se Nebojši Stanojevu na podacima o rimskim šančevima u ataru Gospodinaca.

¹³ Mačevi iz Gospodinaca sa T. III/1 i 3 nisu konzervirani pa se sa sigurnošću ne može govoriti o obliku žiga, ali su otisci koji upućuju na žig vidljivi.

na postojanje rodovskih celina na nekropolama, kako je već J. Todorović konstatovao prilikom istraživanja nekropola na Karaburmi i Rospri Čupriji (Todorović 1972: 47).

Dugačak dvosekli mač - T. III/5 sa slabije naglašenim središnjim rebrom, mamuzastim graničnikom i okruglom drškom koja se završava polukružnim proširenjem (u obliku dugmeta) sačuvan je u više delova što je svakako posledica ritualnog savijanja.

Nema sumnje da mačevi iz Gospodinaca T. III/1-5 potiču iz spaljenih grobova s obzirom da se na sačuvanim delovima jasno uočavaju tragovi gorenja. Iako su dosta oštećeni, a korice nisu sačuvane, ovi mačevi su svakako deo naoružanja koje su keltski ratnici nosili tokom II veka stare ere. Najviše sličnosti pokazuju sa mačevima iz Obreža T. II/3, 4, zatim sa nalazima na Karaburmi - grobovi 26, 29, 41, 324 i 325 (Todorović 1972: Karaburma ..., grob 26 - T. X/2 i T. XLIX/3; grob 29 - T. XXII/5; grob 41 - T. XVI/3; grob 324 - T. XLI/1; grob 325 - T. XLI/1) iz Surčina, (Majnarić-Pandžić 1970: T. V/1, 1a) Kupinova, (Majnarić-Pandžić 1970: T. XII/8, XIII/7, XVIII/1-4, XIX/1, 1a, 2, 7, 8, 8a, 9, T. XVI/7, T. XVIII/1; Todorović 1968: T. XLVI/2) Brestovika - grob 1, (Popović 1994: T. 1/1, 2, 2a, 2b.), Odžaka (Guštin 1972: T. 8/1-4; Szabó & Petres, 1992, pl. 126), Bačkog Gradišta (Jovanović 1991: T. III/1), Negotina (Popović 1989/1990: 165-176, Negotin, Čubarsko brdo sl. 1/2 i Negotin nepoznato nalazište, sl. 2/1, 2), Arandelovca (Vukmanović&Radojčić 1995, Progar, kat. Br. 183 i 184), Rospri Čuprije (Todorović 1968: sl. 1/3) i mnogih drugih.

Donji deo kanije mača na T. III/2 sa srolikom završetkom, iako nema analogije među poznatim primercima, bez sumnje, po svojoj formi, kao i mačevi, pripada srednjolatenskom periodu, odnosno laten C 1/2 fazi.

Pored mačeva i kopalja, Kelti su kao oružje često koristili i velike bojne noževe. Naš primerak iz Gospodinaca T. IV/3 sa prstenastim graničnikom na polukružnoj dršci koja se završava prstenom i rozetom na kraju sečiva ima sličnosti sa nalazima sa Karaburme iz grobova 58, 59, 325 kao i šire teritorije naselja (Todorović 1972: grob 58 T. XX/2, grob 59 T. XX/1, grob 325 T. XLI/4; Todorović 1968: Karaburma T. XXXIII/1 i 2). Jedan broj ovih noževa pronađen je i u grobovima u Sremu. Tu spadaju nalazi sa područja Sremske Mitrovice - dva komada (Todorović 1968: N.N. lokalitet T. XLIV/8, zbirka D. Ostojić iz S. Mitrovice; N.N. lokalitet T. XLVI/1, zbirka M. Mihajlović iz S. Mitrovice) zatim iz Progara (Todorović 1968: Progar T. LII/2), Stare Pazove (Todorović 1968: Stara Pazova T. XLVI/8), Kupinova (Majnarić-Pandžić 1970: Kupinovo T. XIII/14, T. XV/5), Rospri Čuprije - grob 39 (Todorović 1968: sl. 1/4). U Ritopeku pronađeno je više komada - jedan je otkriven u dvojnog grobu (Todorović 1973: sl. 7), drugi na potezu Dalekovod (Todorović 1966: T. III/1; Todorović 1971: T. LVIII/1; Todorović 1974: Ritopek str. 87) a treći u grobu sa Plavničkog potoka (Todorović 1974: Ritopek str. 87).

Tu spadaju i nalazi iz Osijeka (Majnarić-Pandžić 1970: Osijek T. XXI/2), Ptuja (Pahić 1966: Ptuj T. 13/6), Formina (Pahić 1966: Formin T. 8/1), Velikog Mraševa (Guštin 1977: Veliko Mraševo, grob 1 T. 8/3), Dobove - grob 10 (Szabo & Petres 1992: grob 2 kat. Br. 110, pl. 108), Negotina (Popović 1991: Negotin-Čubarsko brdo, grob 1 sl. 1/3), Obrenovca (Todorović 1971: Obrenovac-Ušće-Poljoprivredni kombinat T. XLIII/5), Velikog Sela kod Beograda (Todorović 1971: Veliko selo kod Beograda T. XX/2) i Nikinaca (Todorović 1958: sl.4).

Nešto stariji primerak bojnog noža otkriven je u Pećinama u grobu G-1-3 283, koji B. Jovanović datuje u prvu polovinu III veka stare ere ili La Tène B₂ fazu (Jovanović 1984: fig 2, 10; fig.4,5). Krivi nož iz Gospodinaca sasvim sigurno je tipičan predstavnik svoje grupe i može se svrstati u La Tène B₂ fazu po D. Božiću (Božić 1981: T. 1/8, T. 2/24 a,b).

Druga grupa predmeta koja je pronađena na potezu Parohije, je heterogena po sastavu i po svemu sudeći potiče iz više spaljenih grobova. To su dva dugačka koplja na T. IV/5,8, zatim jedno manje koplje T. IV/7, pa koplje tipa "džilit" na T. IV/6, sekira T. IV/9, deo makaza T. IV/2 i manji krivi nož sa tordiranom drškom T. IV/1.

Krivi nož sa tordiranom drškom T. IV/1 u arheološkoj literaturi najčešće se dovodi u vezu sa zanatlijama koji su se bavili kožom, kako u rimskom tako i u srednjovekovnom periodu. Po I. Popović to bi bio nož za sečenje kože sa krivim ili polumesečastim sečivom - tip XXI De i XXI Df koji se prostorno vezuje za Podunavlje i Pomoravlje (Popović 1988: T. 17/1,2,3; 89-95; Brmbolić 1987: T. XXIII/71, TXXIV/71-74). Iako se ovi noževi vezuju za keltsku tradiciju, na keltskim lokalitetima pronađen je mali broj. Uglavnom su nam poznati sa antičkih i srednjovekovnih nalazišta po Srbiji, koji se datuju u III - IV vek i XVII-XV vek.

Međutim, poslednji nalazi keltskog materijala na deonici autoputa kroz Srem, pokazuju da su ovu vrstu noža (ili alatku) rado koristili i Skordisci, tokom I veka nove ere. Zapravo, u jednom od latenskih objekata u Vognju - objekat 5 - na potezu Bare, pronađena je i ovakva alatka sa ostalim pokretnim materijalom (Bukner 1995: objekat 5 T. II/20; 22, 112). Slične komade objavila je i N. Majnarić-Pandžić a potiču iz Vinkovaca i Bobote (Majnarić-Pandžić 1970: Vinkovci, Novo selo T. LXVI/9; Borovo, Bobota T. LXVI/10). J. Todorović u publikaciji "Kelti u jugoistočnoj Evropi" objavio je nekoliko komada iz Vršca (Todorović 1968: Vršac, Rasadnik T. XLVII/5, XLIII/5; Vršac, Mršave livade T. XLVII/6, Vršac, Veliki rit T. XLVIII/2; Vršac, Duplaja T. XLVIII/3; Vršav XLVIII/4). Sličan primerak nalazi se u muzeju u Pečuju a potiče iz Baranje i dovodi se u vezu sa latenskim periodom (Borbala 1983: T. III/8,9).

Iako ne spadaju u oružje već u oruđe, makaze su često deo inventara u ratničkim grobovima Kelta. Deo makaza iz Gospodinaca T. IV/2 na kome se jasno

uočavaju tragovi vatre, može se hronološki tačno odrediti. Ovaj oblik pronađen je na Karaburmi - grobovi 37, 41, 51, 62, 92 i 172 (Todorović 1972: grob 37 T. XV/1; grob 41 T. XVI/8; grob 51 T. XIX/3; grob 62 T. XXIII/11; grob 92 T. XXVII/3; grob 172 T. XXXVII/4), zatim u dvojnog grobu u Odžacima (Guštin 1984: T.VI/3), u Bačkom Gradištu (Jovanović 1991: T. II/2,3,4),¹⁴ Mokronogu (Gabrovec 1966a: Mokronog T. 7/5), Forminu (Pahič 1966: Formin T. 8/10, 11), Stojnici kod Ptuja (Pahič 1966: Stojnica T.15/2), Sremskim Karlovcima (Majnarić-Pandžić 1970: Sremski Karlovci T. XXXIX/2) kao i sa šireg područja Arandelovca (Vukmanović & Radojčić 1995: kat br. 210 i 211, str. 115).

Za sekiru od gvožđa ne može se reći da spada u tipično keltsko oružje, ali se ipak ponekad pronađe u grobu kao prilog. Analogije za sekiru sa T. IV/4 nalazimo na Karaburmi u grobovima 31 i 50 (Todorović 1972: grob 31 T. XIII/2; grob 50 T. XVIII/7),¹⁵ zatim u Plavni (?) (Todorović 1958: 31, sl. 6)¹⁶ Magdalenskoj gori (Gabrovec 1966a: Magdalenska Gora T. 24/7) i Ljubljani (Gabrovec 1966b: T. 8/8). Po jedan primerak pronađen je u Zemunu i Vatinu (Todorović 1968: Zemun, vinograd Grčkog T. LII/9; Vatin, želj. stanica T. XLVIII/8). S obzirom da se sekira iz Gospođinaca podudara sa nalazom iz groba 50 na Karaburmi, mišljenja smo da bi se ova sekira mogla datovati u La Tène D fazu ili Beograd 3 fazu po D. Božiću (Božić 1981).

Duže gvozdeno koplje na T. IV/5 sa kratkim usadnikom, naglašenim središnjim rebrom i nešto širim sečivom (sečivo je sa jedne strane jako oštećeno velikom vatrom) sačuvano iz dva dela, često se nalazi u grobovima keltskih ratnika. Analogije za ovo oružje nalazimo na Karaburmi u grobovima 13, 44, 50, 94, 12 (Todorović 1972: grob 13 T. V/5.6; grob 44 T. XVII/2, 3; grob 50 T. XVIII/10, 11; grob 24 T. XXIX/1; grob 97 T. XXX/3; grob 112 T. XXXI/3, 4; grob 149 T. XXXVI/1), Rospri Čupriji (Todorović 1963: grob 31 T. Y 53/5. 6 i grob 37 T. Y37/2), u Boljevcima, Kupinovu, Sotinu, Surčinu i Vukovaru (Majnarić-Pandžić 1970: Boljevci T. II/7,8; Kupinovo T. XIII/1, T. XIV/10; Sotin T. XXXIV/1; Surčin T. XLIV/6; Vukovar T. LI/2).

Dobro očuvano veliko gvozdeno koplje sa kratkim usadnikom, dugačkim i uzanim listom i slabije izraženim središnjim rebrom na T. IV/8 spada u grupu dugih kopalja koja se često nalaze u kasnolatskim grobovima. Slični primerci otkriveni su u nekropoli na Karaburmi - grobovi 13, 50, 94, 112, 222 (Todorović 1972: grob 13 T. V/5, 6; grob 50 T. XVIII/10, 11; grob 94 T. XXIX/1; grob 222 T. XL/12), Kupinovu, Novim Banovcima, Sotinu, Vučedolu (Majnarić-Pandžić 1970: Kupinovo T. XIII/11, T. XIV/10; Novi Banovci T. XXVIII/1; Sotin T. XXXIV/3, 4; Vučedol T. LI/2). Ovoj grupi treba priključiti i nalaze iz Požarevca, Obreža, Rume, Šapca i Rospri Čuprije (Požarevac, Brešine, Bregovine T. VI/8; Obrež T. XXVIII/1; Ruma, Borkovac T. XLII/3; Šabac, Ševarice (Makićeva bašta) T. XLVII/12; Rospri Čuprija T. XXXI/1). Dugačko koplje iz Gospođinaca identično je sa kopljem iz Obreža sa T. I/5, a oba pripadaju kasnoj fazi mlađeg gvozdenog doba odnosno La Tène D fazi.

Oštećeno kratko koplje tipa "džilit" na T. IV/6 sa dugačkim usadnikom i jako naglašenim središnjim rebrom ređe se pronalazi kao prilog u grobovima. Primerak iz Gospođinaca ima analogije sa nalazom iz dvojnog groba u Bačkom Gradištu (Jovanović 1991: T.III/3) i Kupinovu, čime je i hronološki opredeljeno u La Tène C₂ fazu (Majnarić-Pandžić 1970: Kupinovo T. XIV/2).

Za manje koplje sa kraćim nasadnikom i slabije naglašenim središnjim rebrom sa T. IV/7 analogije nalazimo na Karaburmi i grobovima 28, 31, 92 i 105 (Todorović 1972: grob 28 T. XI/2; grob 31 T. XIII/1; grob 92 T. XXVII/4, 5, 6; grob 105 T. XXXIII/3). Hronološki može se svrstati u poslednju fazu mlađeg gvozdenog doba ili Beograd 3 fazu po D. Božiću (Božić 1981).

Tri delimično oštećena i ritualno savijena koplja iz Žablja na T. V/3, 4, 5 pronađena su na potezu Vračara u istočnom delu atara.¹⁷ S obzirom da nema podataka o uslovima nalaza, možemo da pretpostavimo da potiču iz jednog groba.

Veliko gvozdeno koplje sa T. V/3 sa dugačkim usadnikom i jako izraženim središnjim rebrom iako je savijeno, veoma dobro je očuvano. Koplja ovakvog

¹⁴ Našem primerku odgovaraju komadi pod brojem 2 i 4.

¹⁵ Sekira iz groba 50 sa Karaburme je identična sa nalazom iz Gospođinaca.

¹⁶ Kasnijom proverom podataka u Gradskom muzeju u Somboru ovaj komad se nije mogao pronaći, pa je ovaj podatak nepouzdan.

¹⁷ Todorović, (Todorović 1968). Na strani 22 se pominju tri savijena keltska mača. Detaljnim pregledom materijala kao i postojeće dokumentacije (Knjiga površinskih nalaza Vojvodanskog muzeja) konstatovano je da se radi o tri dugačka koplja koja su otkrivena na potezu "Vračara" 1965. godine i uvedeni su pod rednim brojem A 2850p do A 2852p. Na ovaj način se ispravlja i greška koja se više od tri decenije provlači kroz arheološku literaturu.

oblika otkrivena su na Karaburmi u grobovima 44, 50, 94, 112,¹⁸ zatim na Rospri Čupriji - u grobovima 31 i 37, Boljevcima, Kupinovu, Sotinu, Surčinu, Vukovaru kao i drugim nekropolama.

Oštećeno koplje sa T. V/4 kome nedostaje deo usadnika, zatim vrh i veći deo sečiva, bilo je isto tako ritualno savijeno i izloženo jakoj vatri. Tragovi vatre su vidljivi na preostalom delu sečiva. Iako je kod ovog koplja središnje rebro nešto slabije izraženo, analogije su iste kao i kod prethodnog komada.

Veće gvozdeno koplje sa T. V/5 slično je prethodnom komadu. Kod ovog koplja nedostaje deo sečiva sa vrhom i usadnikom. I na ovom komadu koji je bio ritualno savijen vidljivi su tragovi vatre. Središnje rebro je slabije izraženo. Možemo ga svrstati u grupu dugih kopalja, čija dužina je oko 50 cm. Slični komadi potiču iz nekropole na Karaburmi - grobovi 13, 44, 50, 94, 112, 149 Todorović 1972: grob 13 T. V/5, 6; grob 44 T. XVII/2; grob 50 T. XVIII/10, 11; grob 94 T. XXIX/1), zatim iz Boljevaca, S. Karlovaca, Sotina - grob 3 (Majnarić-Pandžić 1970: Boljevci T. II/7, 8; S. Karlovci T. XXXIX/5; Sotin

T. XXXIV/2-4; Majnarić-Pandžić 1972-1973: T. IV/6,7) i Rospri Čuprije grobovi 31 i 37 (Todorović 1963. T.Y 53/5,6; T. Y 51/2).

Sva tri koplja iz Žablja mogu se hronološki svrstati u poslednju fazu mlađeg gvozdenog doba ili Beograd 3 fazu po D. Božiču.

Gornji deo mača sa delom kanije na T. V/2 potiče iz Beške sa poteza Kosturnica.¹⁹ Na očuvanom delu vidljivi su tragovi gorenja. Središnji deo je blago naglašen. Iako je očuvan samo deo kanije sa srcolikim završetkom, to je dovoljno da mač preciznije datiramo. Analogije nalazimo među materijalom na Karaburmi u grobu 222 (Todorović 1972: grob 222 XXXVIII/1), zatim u Novim Banovcima (Majnarić-Pandžić 1970: Novi Banovci XXIX/6, 6a) i Roje pri Moravčah (Knez 1977: grob 1 T. 2/1)²⁰ - grob I gde su otkriveni mačevi sa identičnim kanijama. Na osnovu ostalih priloga koji

su pronađeni u pomenutim grobovima i mačeva, nalaz iz Beške se može hronološki opredeliti u poslednju fazu mlađeg gvozdenog doba odnosno La Tène D fazu što odgovara Beograd 3 fazi po D. Božiču (Božič 1981: T. 3/31).

Poslednji nalaz iz ove skupine je veći gvozdeni nož na T. V/1 koji ne potiče iz groba, već iz utvrđenog naselja na Plavni, sa poda kuće II (Jovanović 1988-1989: 59-74).²¹ U ovoj kući pronađen je i bronzani torkves kao i dve gvozdene oplata (Jovanović 1988-1989: torkves T. IV/1, oplata T. IV/9, 10). S obzirom da se u jednom građevinskom objektu našlo više metalnih - bronzanih i gvozdениh predmeta koji se najčešće nalaze kao prilozima u muškim grobovima, nismo sigurni da u kući II nisu bili ukopani ostaci pokojnika? Tako je iz pomenutih razloga ovaj krivi nož uvršten u rad. Pomenuti torkves, koji je publikovan u jednom od prethodnih radova identičan je sa nalazom u konjaničkom grobu 16 na Karaburmi i hronološki je opredeljen u B3 fazu po D. Božiču (Božič 1984: 133-139). Analogije za ovu vrstu krivog noža nalazimo na Rospri Čupriji - grobovi 31 i 33 (Todorović 1963: grob 31 T. Y 53/4; grob 33 T. Y 55/10) kao i u slovenačkim nekropolama Črnomelj, Cerklje ob Krki, Šentjernej (Gabrovec 1966: Črnomelj T. 30/1; Cerklje ob Krki T. 30/2; Šentjernej - T. 30/3) i Brinjeva Gora (Pahič 1966: T. 17/4). Na utvrđenom naselju Skordiska na Gomolavi pronađen je jedan identičan komad ali je greškom obrađivača objavljen kao rimska alatka.²² Naš primerak identičan je nalazima iz groba 33 na Rospri Čupriji kao i nalazu iz Brinjeve Gore, na osnovu čega se može hronološki svrstati u B3 fazu po D. Božiču.

Keltsko oružje sakupljeno sa više lokaliteta u Sremu i jugozapadnoj Bačkoj, koje uglavnom potiče iz spaljenih grobova ili možda manjih nekropola, proširilo nam je naša saznanja o Skordiscima i njihovim ratnicima tokom poslednja tri veka stare ere. Mačevi, razna koplja, krivi noževi, sekira i deo makaza lako se uklapaju u široku lepezu oružja koje su Kelti koristili na ovim prostorima.

¹⁸ Todorović 1982: ..., grob 13- T. V/5, 6; grob 44 - T. XVII/2, 3; grob 50 - T. XVIII/10, 11; grob 94 - T. XXIX/1; grob 97 - T. XXX/3; grob 112 - T. XXXIV/3, 4; grob 149 - T. XXXVI/1.

¹⁹ Mač je Vojvodanskom muzeju 1950. poklonio učitelj Stojadinović koji je tada službovao u Beškoj.

²⁰ Ostali nalazi iz groba su deo okruglog (klobučastog) umba, koplje sa širokim listom, nož od gvožđa, veći lonac - urna i deo zdele.

²¹ Latenska kuća (objekat) 2 otkrivena je 1952. godine pri zaštitnom iskopavanju u Plavni pod rukovodstvom arheologa Marije Slavnić. Ostali materijal iz ove kuće publikovan je u Jovanović 1989 i to: T. IV/1, 6, 7, 9, 10; T. V/3-5, 7, 9-11; T. VI/3 i T. VII/5.

²² Ruševljan & Brukner 1992: 88, T. 25/134. Gvozdeni nož sa Gomolave potiče iz kulturnog sloja. Iskopan je 1970. godine u bloku V, kv. 70/X u 4 o.sloju. Materijal iz 4 o. sloja pripada najvećim delom Gomolavi VI c fazi, što je ujedno i granični sloj sa rimsko provincijskom kulturom na ovom naselju. Autori Monografije Gomolava 3 nisu se upuštali u analizu ovog komada nego su se pozvali na I. Popović i njenu publikaciju "Antičko oruđe od gvožđa u Srbiji" u kojoj ona ne navodi ni jedan primerak ovakvog noža. Iz iznetog se može zaključiti da se autori nisu ozbiljnije bavili analizom metalnih nalaza na Gomolavi, pa su stoga pojedini komadi i pogrešno interpretirani.

Neuspeo pohod na Delfe i Apolonovo svetište, 279. godine stare ere, primorao je poražena keltska plemena da se vrate u Podunavlje i Pomoravlje, gde ostaju da žive sve do dolaska Rimljana u ove krajeve. Skoro čitav jedan vek žive u miru sa ilirskim zajednicama koje su tu zatekli početkom III veka stare ere kada su i počeli intenzivnije da naseljavaju Karpatski basen, naročito prostore uz Savu, Dunav, Moravu i Jegričku. U tom razdoblju intenzivno se bave zemljoradnjom i stočarstvom. Podižu brojna naselja - prvo otvorena a od sredine II veka stare ere i utvrđena. Prema istraživanjima na Gomolavi kod Hrtkovaca i Čarnoku kod Vrbasa možemo zaključiti da su Kelti unutar naselja bili veoma dobro organizovani i da je između utvrđenih naselja bila izvršena izvesna podela poslova. U zavisnosti od mesta na kome su podignuta, pojedina utvrđena naselja su bila formirana kao zanatske četvrti u kojima su se veoma uspešno izrađivale keramičke posude i prerađivao metal, što je slučaj sa Gomolavom (B. Jovanović & M. Jovanović 1988: 98). Druga pak utvrđena naselja kao što je Čarnok kod Vrbasa, pre su bila organizovana kao trgovački centar unutar kojih se prodavala razna zrnasta hrana, koja se dalje Jegričkom transportovala u druge delove teritorije koju su naseljavali Skordisci a kasnije i Rimljani (Jovanović 1994: 119-130).

Iako je u Podunavlju i Pomoravlju registrovano više desetina kako otvorenih tako i utvrđenih latenskih naselja, mi još uvek ne znamo gde su se sahranjivali stanovnici Plavne, Popovog salaša kod Kaća, Turskog šanca kod Bačke Palanke, Gomolave kod Hrtkovaca, Čarnoka kod Vrbasa, Gradine na Slankamenu, Židovara i mnogih drugih. Isto tako može se postaviti i obrnuto pitanje gde je bilo naselje u Kupinovu, Rumi, Boljevcima, Prhovu ili pak u Obrežu i Gospođincima u čijim atarima je na više mesta pronađeno oružje koje je i tema ovog rada. Oružje iz Obreža i Gospođinaca koje je sakupljeno sa više mesta u atarima ovih naselja, ukazuje na mogućnost postojanja rodovskih ili plemenskih nekropola koje su na neki način bile obeležene. Tome ide u prilog i činjenica da je materijal (sa ovih lokaliteta) jako heterogenog sastava i ne pruža mogućnost za formiranje grobnih celina.

Tako sa poteza Dužnica iz Obreža imamo da se mač sa žigom i koplje tipa "džilit" - T. II/3 i I/2 mogu vremenski opredeliti u La Tène C ili Beograd 2 fazu, dok se ostali nalazi sa ove lokacije - četiri koplja (4) - T. I/3-6 i oštećeni bojni nož - T. I/1 uklapaju u La Tène D ili Beograd 3 fazu (Božić 1983: 77). I drugi mač iz Obreža - T. II/4 sa poteza Bena Veređe kao i veće koplje sa poteza Zajednice hronološki pripadaju srednjem latenskom periodu i možemo ih opredeliti isto tako u La Tène C ili Beograd 2 fazu.

Oba mača su interesantna i po tome što na levoj strani sečiva ispod drške i graničnika imaju utisnute pečate ili žigove koji su različitog oblika. Često neobičnog oblika, žigovi se ipak razvrstavaju u više grupa - antropomorfne i zoomorfne kako su ih već definisali brojni istraživači poput J. Dechelettea (Dechelette 1914: 117), J. Filipa (Filip 1961: Abb 19/2-4), E. F. Petres (Petres 1968: 35-42), J. Todorovića (Todorović 1965: fig. 5, 6, 7, str. 71-80). Možda bismo ovoj podeli trebali dodati i geometrijski oblik, koji se zapaža na nekim mačevima u Posavini i Pomoravlju.²³ To je slučaj i sa jednim mačem iz Obreža - T. II/3 čiji žig ima nepravilan kružni oblik koji podseća na srce. Na drugom maču - T. II/4 nalazi se žig koji ima oblik ljudske glave u profilu pa bi se mogao uvrstiti u mačeve sa antropomorfnim pečatom gde spada i nalaz na maču iz Odžaka (Szabo & Petres 1992: kat 132, pl.121.1-2).

Analiza keltskog oružja iz Gospođinaca pokazala je da ovaj materijal možemo razvrstati u tri faze mlađeg gvozdenog doba od LT B₂ do LT D. Među najstarije nalaze uvršćeno je koplje sa širokim listom i naglašenim središnjim rebrom - T. II/1 koje ima analogije među starijim grobovima u Karaburmi, Osijeku, Forminu, Dalju i drugim nekropolama. Na osnovu svojih stilskih elemenata ovo koplje može se hronološki smestiti u LT B₂ fazu po srednjoevropskoj podeli mlađeg gvozdenog doba ili Beograd 1 fazu po D. Božiću (Božić 1981: 315-336).

Četiri mača iz Gospođinaca od kojih su dva nešto bolje očuvana - T. III/4,5 a druga dva fragmentovana - T. III/1,2, zatim donji deo kanije srcastog oblika - T. III/3, veći bojni nož - T. IV/3 i koplje tipa "džilit" hronološki pripadaju razvijenom periodu mlađeg gvozdenog doba. Zbog svojih stilskih odlika dužine mača, oblika drške i mamuzastog graničnika ovi mačevi se mogu datovati u LT C ili Beograd 2 fazu po D. Božiću (Božić 1981: T. 2/19, 24). Na mačevima sa T. III/1,2 su udubljenja što liče na žigove ili pečate. Za sada je teško reći kome tipu pripadaju, sem da na maču T. III/2 postoji mogućnost da su bila utisnuta dva pečata.

Ostali nalazi iz Gospođinaca - tri koplja T. IV/5, 7, 8, nož za kožu sa tordiranom drškom - T. II/1 i sekira - T. IV/4 na osnovu iznetih analogija mogu se datovati u LT D ili Beograd 3 fazu po D. Božiću (Božić 1981: T. 3/31 a, b i 32). Deo makaza, dosta oštećen ne može se tačno hronološki opredeliti pa ga stoga datujemo u LT B - D ili Beograd 1-3 fazu po D. Božiću (Božić 1981: T. 1/11 i T. 4/39, 40 a).

Za tri veća koplja iz Žablja sa dugačkim usadnikom T. V/3, 4, 5 od kojih je jedno dobro očuvano i ritualno savijeno T. V/3 a druga dva su zbog savijanja

²³ U Nikincima je pronađen mač sa kružnim žigom koji je J. Todorović publikovao u Keltima u jugoistočnoj Evropi - T. XLIV/3. Drugi takav žig nalazi se u Pećinama u grobu G 3-1192.

očuvana u fragmentima - T. V/4, 5, postoji mogućnost da potiču iz jedne grobne celine (kako je to već ranije u tekstu napomenuto). Na osnovu napred iznetih analogija, ova koplja se dobro uklapaju u već poznate tipove kopalja kasnog latena LT D ili Beograd 3 fazu po D. Božiću (Božić 1981: T. 3/31 a, b i T. 9/1, 2, 3 - Sotin - grob 3), odnosno tip 1 varijanta C po J. Todoroviću (Todorović 1964: T. II/Ic, str. 195-203).

Ritualno savijen gvozdeni mač sa delom kanije iz Beške T. IV/2 jedan je od redih nalaza keltskog oružja iz ovog dela Srema s kraja I milenijuma stare ere. Smeštena na severozapadnim obroncima Fruške gore, na rečici Patka Bara, Beška se nalazi u neposrednoj blizini više keltskih lokaliteta kao što su utvrđeno naselje u Starom Slankamenu (Gorenc & D. Dimitrijević 1956: 150-156) i Krčedinu (Nađ 1954: str. 24; Todorović 1968: Krčedin, str. 21), zatim dve ostave keltskog novca u Krčedinu (Popović 1987; Dautova-Ruševljan 1981: 15-59)²⁴ kao i manja nekropola u Sremskim Karlovcima (Majnarić-Pandžić 1970: T. XXXIX/1-11). Iz Beške je do sada poznat samo jedan bojni nož sa alkam na kraju drške i kuglastim proširenjem na prelazu drške u sečivo koga je krajem XIX veka objavio J. Brunšmid (Majnarić-Pandžić 1970: 60). Na osnovu analogija mač se može datovati u LT D ili Beograd 3 fazu po D. Božiću (Božić 1981).

Iako nije pronađen u grobu, već na podu objekta 2/1952. u utvrđenom naselju na Plavni, nož sa T. V/1 ima svojih analogija kako u nekropolama u Podunavlju i Podravini tako i u naseljima Skordiska, pa se na osnovu analogija može datovati u I vek stare ere, odnosno Laten D fazu ili Beograd 3 po D. Božiću (Božić 1981).

Nedostatak sistematski istraženih nekropola iz različitih perioda mlađeg gvozdenog doba u Podunavlju i severnoj Srbiji kao i velika količina nepublikovanog materijala u muzejima Srbije umanjuje pravu sliku o keltskim ratnicima. Na osnovu analize otkrivenog oružja u nekropoli na Karaburmi (u prilogu), koja hronološki obuhvata sve tri faze mlađeg gvozdenog doba centralnog Balkana, može se izvesti nekoliko zaključaka.

Naime, od 96 otkrivenih keltskih grobova 39 su grobovi sa oružjem i to 37 spaljenih - 10, 11, 12, 13, 20, 22, 23, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 33, 41, 44, 50, 51, 58, 59, 62, 66, 70, 71, 92, 94, 97, 105, 112, 114, 137, 145, 172, 222, 324, 325 i dva skeletna - 17 i 111. Prilozi u ovim grobovima su različiti od kompletne opreme ratnika - mač, koplje, umbo (grobovi 26, 29, 41, 62, 66, 71, 92, 222 i 325) do grobova sa jednim kopljem, ponekom posudom ili nožem (17, 31, 32, 33, 94, 105, 145, 149) koji su pripadali najsiromašnijim ratnicima. Najviše mačeva potiče iz najstarije B1 faze - grobovi 22, 51, 62, 66, 71, 111; nešto manje iz B 2 - 26, 29, 41, 324, 325 i najmanje iz B 3 faze - 13, 92, 97, 222. U 39 grobova sa oružjem u sve tri faze nekropole pronađeno je: 15 mačeva, 48 kopalja, 12 umba, 47 keramičkih posuda, 14 bojnih noževa, 14 drugih noževa, 9 makaza i 11 oštećenih ili delimično sačuvanih delova pojaseva. Zapravo ova analiza nam je pokazala da su Skordisci na centralnom Balkanu na izvestan način zadržali staleže o čemu je još Cezar pisao u svojim galskim ratovima (Cezar 1972, knjiga 6, točka 15) Naravno da je ovde reč o plemenskoj aristokratiji koja se formirala po povratku iz Delfa, koja je tokom poslednja tri veka postojala na područjima koja su naseljavala keltska plemena, u Podunavlju i severnim delovima Balkana.

Prikazano oružje iz uništenih spaljenih grobova iz Srema i Bačke samo je manji deo ogromnog bogatstva koje su nam mnogobrojna keltska plemena, u prvom redu Skordisci ostavili za budućnost. Dobro izrađeni mačevi i koplja kao i ostali prilozi još su jedna od potvrda o Keltima - ratnicima i Keltima - zanatlijama koji su se međusobno dobro dopunjavali. Velika količina otkrivenog oružja iz Srema i Bačke uglavnom se datuje u II i I vek stare ere, ušta se uklapa i materijal koji je bio predmet ovog rada. Nasuprot tome mali broj grobova (sa ranim materijalom) u Podunavlju, skorije otkriće starije nekropole u Pećinama kao i pojedinačnih grobova u drugim mestima Srbije samo su putokaz da najstarije keltske nekropole treba tražiti ipak u Pomoravlju i severnoj Srbiji, čime bi se upotpunilo saznanje o keltskim ratnicima na prostorima jugoistočne Evrope.

²⁴ Ukupno je pronađeno oko 1430 komada u dve ostave i jedan manji lonac u kome je novac bio ostavljen. Posuda do sada nije publikovana.

POPIS KRATICA

AH	- Arheologia Hungarica, Budapest	IA	- Inventaria Archaeologica Iugoslavica, Bonn
AI	- Arheologia Iugoslavica, Beograd	IPH	- Inventaria Praehistorica Hvgariae, Budapest
AMC	- Acta musei Cibalensis, Vinkovci	Keltoi	- Keltoi. Kelti i njihovi suvremenici na tlu Jugoslavije (Die Kelten und ihre Zeitgenossen auf dem Gebiet Jugosalawiens), Ed. M. Guštin, Ljubljana (1984)
ARR	- Arheološki radovi i rasprave, Zagreb	Numizmatičar	- Numizmatičar, Časopis za antički i stari jugoslovenski novac, Novi Sad - Beograd
AV	- Arheološki vestnik, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana	OA	- Opuscula archaeologica, Zagreb
BRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission, Frankfurt a./M, Berlin	OZ	- Osječki zbornik, Zagreb
DissMonB	- Dissertationes et Monographie, Beograd	RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja, Novi Sad
DissPann	- Dissertationes Pannonicaer, Budapest	Starinar	- Starinar, Organ Arheološkog instituta SANU, Beograd
EC	- Etudes Celtiques, Paris	VAMZ	- Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb
GMGB	- Godišnjak muzeja grada Beograda, Beograd	VHAD	Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
GZM	- Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Sarajevo	VVM	- Vjesnik Vojnog Muzeja u Beogradu, Beograd
JPME	- A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, Pecs	ZRNM	- Zbornik radova Narodnog muzeja u Beogradu, Beograd
JhbRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentral-Museums, Mainz		

POPIS LITERATURE

Borbala 1983	M. Borbala: La Tène-kori leletek Jugoslaviabol es Romanibol Magyarzági Muzeumokban. AJP XXII/1982, Pécz, 107-116
Božič 1981	D. Božič: Relativna kronologija mlajše železne dobe v jugoslovenskem Podonavju. AV32, Ljubljana, 315-336
Božič 1984	D. Božič: Naoružanje ratnika mladog željeznog doba. U: KELTOI, Ljubljana, 77-82
Božič 1984a	D. Božič: O starosti konjaniškoga groba št. 16 z latenskoga grobišća na beograjski Karaburmi. Keltski voz, Posavski muzej Brežice, knjiga 6, 133-139
Brmbolić 1987	M. Brmbolić: <i>Oruđe XIII-XVII veka u srednjem Pomoravlju</i> . Paraćin
Brukner 1995	O. Brukner: Domorodačka naselja. U: Arheološka istraživanja duž autoputa kroz Srem. Novi Sad, 91-136.
Cezar 1972	G. J. Cezar: <i>De bello Gallico</i> (Moji ratovi - latinskog preveo Ton Smerdel). Zagreb
& Brukner 1992	V. Dautova-Ruševljan & O. Brukner, Gomolava 3. Rimski period. Novi Sad Dautova-Ruševljan
& Popović 1981	V. Dautova-Ruševljan & P. Popović: Le tresor de nonnaies barbares de Krčedin. Numizmatičar 4, Beograd, 15-59.
Déchelette 1914	J. Dechelette: <i>Manuel d'archeologie préhistorique, celtique galo-romaine II. Archeologie celtique ou protohistorique</i> . Paris
De Navarro 1959	J. M. De Navarro: Zu einigen Schwertscheiden aus La Tène. BRKG 40, Berlin, 79-119
Dimitrijević 1975	D. Dimitrijević: Na granicama antičkog sveta. Šajkaška I, Novi Sad, 7-33
Ercegović 1961	S. Ercegović: Keltski konjanički grob s Gardoša u Zemunu. VAMZ ser. III.2, Zagreb, 125-139
Filip 1956	J. Filip: <i>Keltové v střední Evropě</i> . Praha 1956
Filip 1961	J. Filip: <i>Die keltische Zivilisation und ihre Erbe</i> . Prag
Gabrovec 1966	S. Gabrovec: Srednjelatensko obdobje u Sloveniji, AV 17, Ljubljana, 169-244
Gabrovec 1966	S. Gabrovec: Latensko obdobje na Gorenjskom. AV XVII, Ljubljana, 243-270
Garašanin 1963	M. Garašanin: Naoružanje i oprema keltskog ratnika. VVM 8-9, Beograd, 39-52 Gorenc & Dimitrijević

- Gorenc & Dimitrijević 1956 M. Gorenc & D. Dimitrijević: "Gradina" u Starom Slankamenu, RMV 5, Novi Sad 1956, 150-156
- Grupa autora 1992 Grupa autora: Scordisci and the autochthous. Beograd 1992.
- Guštin 1977 M. Guštin, Relativna kronologija grobova "Mokronoške skupine". Keltske študije 4, Brežice, 67-103
- Guštin 1984 M. Guštin: Die Kelten in Jugoslawien. JRRGZM 31, Mainz, 305-363
- Guštin 1984a M. Guštin: Prazgodovinski grobovi z vozovi na ozemlju Jugoslavije. Keltski voz, Knjiga 6. Brežice, 11-132.
- Hunyady 1942-1944 I. Hunyady: *Kelták a Kárpátmedencében* (Die Kelten im Karpatenbecken). DissPann II. 18. Budapest
- Jovanović 1984 B. Jovanović, Les sépultures de la nécropole celtique de Pećine pres Kostolac (Serbie du Nord). EC 21, Paris, 63-93
- Jovanović 1986 B. Jovanović: Nekropola na Pećinama i starije gvozdeno doba Podunavlja. Starinar XXXVI (1985), Beograd, 13-18
- Jovanović 1992 B. Jovanović: Dolazak Kelta na Balkan. U: Skordisci i starosedeoci u Podunavlju (Scordisci and the native population in the Middle Danube Region), ed. N. Tasić, Beograd, 19-33, 83-94
- Jovanović B. & Jovanović M. 1988 B. Jovanović, & M. Jovanović: Gomolava, naselje mlađeg gvozdenog doba. Gomolava sv. 2, Novi Sad — Beograd, 98
- Jovanović 1989 M. Jovanović: Plavna - keltsko utvrđenje. RMV 31 (1988-1989), Novi Sad, 59-74
- Jovanović 1991 M. Jovanović: Keltski grob iz Bačkog Gradišta. RMV 33, Novi Sad, 29-40
- Jovanović 1993 M. Jovanović: Prilozi iz uništenih latenskih grobova sa područja Srema. RMV 35, Novi Sad, 41-51
- Jovanović 1994 M. Jovanović: Keltsko utvrđene Čarnok kod Vrbasa. U: Kulture gvozdenog doba jugoslovenskog Podunavlja (The Iron Age Cultures in the Yugoslav Danube Basen), ed. N. Tasić, Beograd, 119-130
- Knez 1966 T. Knez: Latenske najdbe iz Novog Mesta. AV XVII, Ljubljana, 391-407
- Knez 1977 T. Knez: Keltski grobovi iz Roj pri Moravčah. Keltske študije 4, Brežice, 105-125
- Knez 1977a T. Knez: *Keltske najdbe iz Novog Mesta*. Ausstellungskatalog, Novo Mesto
- Kull 1991 B. Kull: Latčefunde. Vorbericht über die jugoslawisch-deutschen Ausgrabungen in der Siedlung von Feudvar bei Mošorin (Gem. Titel, Vojvodina) von 1986-1990, BRKG 72, Berlin, 151-164
- Majnarić-Pandžić 1966 N. Majnarić-Pandžić: Nalazi keltskog oružja iz Zemuna. OA VI, Zagreb, 5-14
- Majnarić-Pandžić 1970 N. Majnarić-Pandžić: *Keltsko-latenska kultura u Slavoniji i Srijemu*. AMC 2, Vinkovci
- Majnarić-Pandžić 1973 N. Majnarić-Pandžić: Kasnolatenski keltski grobovi iz Sotina. VAMZ VI-VII (1972-1973), Zagreb, 55-74
- Marić 1963 Z. Marić: Keltski elementi u mladem željeznom dobu Bosne i Hercegovine. GZM XVIII, Sarajevo, 63-68
- Marić 1964 Z. Marić: Donja Dolina. GMZ XIX, Sarajevo, 5-128
- Márton 1933 L. Márton: *A korai La Tène-kultúra Magyarországon* (Die Frühlaténezeit in Ungarn). AH 11, Budapest
- Nađ 1954-1964 Š. Nađ: Knjiga arheoloških rekognosciranja terena. Dnevnik od 1954 do 1964. godine.
- Pahić 1966 S. Pahić: Keltske najdbe v Podravlju. AV XVII, Ljubljana, 271-336
- Papazoglu 1969 F. Papazoglu: Srednjbalkanska plemena u predrimsko doba. Sarajevo, 209-298
- Petres 1968 É. F. Petres: Zum Problem der gestempelten La Tène-zeitlichen Schwerter. Alba Regia 7-9, Szekesfehervar, 35-42
- Popović 1988 I. Popović: Antičko oruđe od gvožđe u Srbiji. Beograd, 89-95
- Popović 1987 P. Popović: *Novac Skordiska. Novac i novčani promet na centralnom Balkanu od IV do I veka pre n.e.* Beograd - Novi Sad
- Popović 1991 P. Popović: Mlađe gvozdeno doba Đerdapa. Starinar XL-XLI (1989-1990), Beograd, 165-176
- Popović 1994 P. Popović: Latenski nalazi iz Brestovnika. ZRNM XV-1, Beograd 1994, 51-56
- Spajić 1954 E. Spajić: Nalazište mlađeg željeznog doba sa terena Osijeka. OZ IV, Osijek, 7-18
- Spajić 1956 E. Spajić: Nalazište mlađeg željeznog doba s terena Osijeka. OZ V, Osijek, 47-53
- Spajić 1962 E. Spajić: Nalazište mlađeg željeznog doba s terena Osijeka. OZ VIII, Osijek, 37-55
- Skrobar 1922 V. Skrobar: Nalasci iz latenskog doba u okolini Ptuja i Maribora. Starinar 1, Beograd, 145-149
- Stalio 1986 E. Stalio: Le site préhistorique Ajmana á Mala Vrbica. Đerdapske sveske (Cahiers des Fer), III, Beograd, 27-50
- Szabó 1988 M. Szabó: *Les Celtes en Pannonie. Contribution á l'histoire de la civilisation celtique dans la cuvette des Karpates*. Paris
- Szabó & Petres 1992 M. Szabó & É. F. Petres: *Decorated weapons of the La Tène Iron Age in the Carpathian Basin*. IHP V, Budapest
- Šribar 1976 V. Šribar: Žgano srednjelatensko grobišče v Metliki. AV XXV (1974), Ljubljana, 319-352
- Todorović 1956 J. Todorović: Praistorijska nekopola na Rospri Čupriji kod Beograda. GMGB III, Beograd, 27-62
- Todorović 1958 J. Todorović: Nalazi keltskog oružja u Srbiji. VVM 5, sveska 2, Beograd, 24-35
- Todorović 1963 J. Todorović: Rospri-Čuprija, necropole de l'époque de La Tène á Beograd. IA fasc. 6, Bonn, feouilles Y47-Y56
- Todorović 1965 J. Todorović: Classification des épées celtiques dans les Balkans et Pannonie du Sud. AI VI, Beograd, 71-75
- Todorović 1966 J. Todorović: Klasifikacija keltskih štitova otkrivenih u donjoj Panoniji i na Balkanskom Poluostrvu. VVM 11-12, Beograd, 361-374

- Todorović 1968 J. Todorović: *Kelti u jugoistočnoj Evropi*. Diss Monn VII, Beograd
Todorović 1968a J. Todorović: Les nécropoles préhistoriques de Rospri Čuprija á Belgrade. *Starinar XVIII*, Beograd, 193-200
Todorović 1971 J. Todorović: *Katalog praistorijskih metalnih predmeta*. Beograd
Todorović 1972 J. Todorović: *Praistorijska Karaburma I. Nekropola mlađeg gvozdenog doba*. Monografija 3, Beograd
Todorović 1974 J. Todorović: *Skordisci. Istorija i kultura*. Novi Sad- Beograd
Todorović 1975 J. Todorović: Dvojni ratnički grob Scordisca iz Ritopeka. *Starinar 24-25 (1973-1974)*, Beograd, 79-83.
Vinski-Gasparini K. Vinski-Gasparini: Keltski grob iz Batine. *ARR I*, Zagreb 1959, 281-297 1959
Vukmanović & Radojčić 1995 M. Vukmanović & N. Radojčić: *Katalog metala II*. Beograd

SUMMARY

CELTIC WEAPONS FROM DESTROYED WARRIOR GRAVES FOUND ON THE TERRITORY OF SREEM AND BAČKA

(Chance finds from Obrež, Gospodinci, Plavna, Beška and Žablje)

Key words: Celtic warrior, swords, spearheads, Srem, Bačka, Scordisci, Danubian area, necropolises, Northern Serbia, cremation, decoration, Kupinovo, Karaburma, Čuprija

The overall picture of the Celtic warriors in the South-eastern Europe is not complete because it lacks systematically explored necropolises from different periods of the Late Iron Age in the Danubian area as well as in the Northern Serbia. Moreover, a lot of material kept in the Serbian museums remains unpublished.

A number of metal objects found in the destroyed La Tène graves in the area of Srem and Bačka is kept in the Archaeological Department of the Vojvodina Museum in Novi Sad and in the collection of the elementary school "Žarko Zrenjanin" in Gospodinci.

This paper deals with the iron swords, spearheads, fighting knives, axe and a part of scissors that were collected from the destroyed graves in Obrež, Beška, Gospodinci, Žablje and Plavno. Some of these objects were published by J. Todorović in his books "Kelti u jugoistočnoj Evropi (*The Celts in the Southeastern Europe*)" and "Skordisci, istorija i kultura (*Scordisci —History and Culture*)" (Todorović 1968; Todorović 1974), while the other group of objects origins from the private collection of R. Tucakov, professor from Gospodinci, or they were found in Beška and at fortified settlement in Plavna.

Nine objects come from Obrež — 2 swords (T. II/3 — T. II/4), five large iron spearheads (T. I/3; T. I/4; T. I/6; T. II/2), a fighting knife (T. I/1), and a small spearhead (T. I/2). Those objects come from different locations in the administrative area of the village Obrež.

M. Garašanin (Garašanin 1963: 47), N. Majnarić-Pandžić (Majnarić-Pandžić 1966: 9) and D. Božić (Božić 1984: 77-82) suggested that the standard Celtic warrior equipment consisted of a sword and two spearheads (or a spearhead and a knife), a shield, and rarely a helmet. If we accept such interpretation, then we can identify several incinerated individuals with their bent and burned grave goods within a smaller Celtic necropolis located on the site Dužnice. Several graves or a smaller necropolis was probably also located on the site Bena Verede, northeast of Obrež. A long

sword with partially preserved scabbards was found on the site Veranda. On the upper part of the sword, near to the hilt guard, there are two stamps — one in the anthropomorphic and other in geometric form (in shape of a horse-shoe). The fragmented scabbard consists of pieces close to the hilt guard and a rectangular attachment loop. A long spearhead (55 cm) was found, beside the sword, in Obrež, but there are no additional data on that find. Sword and spearhead are kept in the collection of the Belgrade Municipal Museum.

A number of sites with large quantity of archaeological material from different cultural periods dating from Neolithic to the late Middle Ages were registered in the village Gospodinci on both banks of Jegrička and in the area around the village. The Late Iron Age material, both from the settlement and the graves, was discovered on several sites: Parohija, Jaroš, Minđuška and Gorac.

Site Parohija is located on the south bank of Jegrička in immediate vicinity of the Great Roman Ditch. The finds discovered at that site are: fragment of a sword (T. III/2), four spearheads (T. IV/5-8), fragment of scissors (T. IV/2), an axe (T. IV/4), and a knife with twisted handle (T. IV/1).

Following finds were discovered at the site Jaroš, on the left bank of Jegrička, near te Bačić Salaš: damaged sword (T. III/4), fragment of a scabbard with a heart-shaped chapes (T. III/13) probably belonging to the previously mentioned sword, a massive fighting knife (T. IV/3), and a damaged spearhead (T. II/1). A part of a sword with spur-shaped hilt guard and hilt tang with rectangular cross-section (T. III/1) was discovered at the site Minđuška at Jaroš.

A damaged sword with spur-shaped hilt guard and hilt tang with oval cross-section, ending in a circular button (T. III/5) was discovered at the site Gorac which is located near the Small Ditch, in the southern part of Gospodinci.

Three partially damaged and ritually bent spearheads from Žablje (T. V/3-5) were found on the site Vračara in the area east of the village. Since we do not know anything about the circumstances of the discovery, we presume that all spearheads came from one grave.

All three spearheads from Žablje chronologically belong to the last phase of the Late Iron Age or the Belgrade 3 phase according to D. Božič (Božič 1981: 319, 325).

The upper part of the sword with partially preserved scabbards (T. V/2) was discovered at site Kosturnica in Beška. Traces of burning are visible on the preserved part of the sword. Although the scabbard with heart-shaped chapes is only partially preserved, it is enough for relatively precise dating of the sword. The similar swords were found at Karaburma in the grave 222 (Todorović 1972: grave 222 — T. XXXVIII/1), at Novi Banovci (Majnarić-Pandžić 1970: T. XXIX/6 and 6a), and in grave I at Roje pri Moravčah where discovered swords have identical scabbards. The rest of the inventory of the above mentioned graves as well as swords, date the find from Beška to the last phase of the Late Iron Age, that is Lt D phase, or the Beograd 3 phase according to D. Božič (Božič 1981: T. 3/31).

The last find from this group is large iron knife (T. V/ I) which was not found in a grave, but at the floor of the house II of the fortified settlement at Plavna. Bronze torque as well as two pieces of iron sheet plating was also found on the floor of the same house (Jovanović 1988-89: T. IV/ 1, T. IV/9-10). Although the group of several metal objects (of bronze and iron) was located in a building within settlement, they are usually found in the context of male burials. Therefore, we presume that the house II might have served as a burial ground for a male person and because of that we included the above mentioned knife in this paper. The torque from the same context that has been published in one of my previous papers has identical counterpart in the horseman grave 16 at Karaburma which is dated in the B3 phase according to D. Božič (Božič 1981). The analogies for this type of the fighting knife were found in graves 31 and 33 at Rospi Čuprija (Todorović 1963: T. Y 53/4, Y 55/ 10) as well as on the several Slovenian necropolises like Črnomelj, Cerklje ob Krki, Šentjernej (Gabrovec 1966: T. 30/1-3) and Brinjeva Gora (Pahič 1966: T. 17/4). Identical piece was discovered at the fortified settlement of Skordisci at Gomolava, but it was erroneously published as a Roman tool. The previously mentioned example from Plavna is identical to the pieces from the grave 33 at Rospi Čuprija and Brinjeva Gora. Considering that it could be dated in the Beograd 3 phase according to D. Božič (Božič 1981: 319, 325).

Although a few dozen fortified as well as open La Tène settlements were established in the area around the rivers Danube and Morava, we still do not know the location of the burial ground related to sites at Plavna, Popov Salaš near Kaće, Turski Šanac near Bačka Palanka, Gomolava near Hrtkovci, Čarnok near Vrbas, Gradina at Slankamen, Židovar, and many others. The opposite question, where was the settlement, can be applied in the case of Kupinovo, Ruma, Boljevci, Prhovo, Obrež and Gospodinci. This paper deals with weapons discovered in vicinity of these villages. The weapons discovered on several sites in the area around Obrež and Gospodinci suggest the possibility that there were some kind of clan or tribal necropolises that were marked in some way. This is supported by very heterogeneous material found on those sites which does not provide any possibility of identification of grave units.

The sword with a stamp and a "javelin" type spearhead (T. II/3 and I/2) discovered at Dužnica near Obrež could be

dated in the La Tène C period, or the Belgrade 2 phase, while the other finds on this site, 4 spearheads (T. I/3-6) and damaged fighting knife, fit into the La Tène D or the Belgrade 3 phase (Božič 1983: 77). The other sword from Obrež (T. II/4) from site Bena Veređe and the large spearhead from site Zajednice chronologically correspond to the Middle La Tène period and they could be dated in the La Tène C period, or the Belgrade 2 phase.

The analysis of the Celtic weapons from Gospodinci established three phases of the Late Iron Age, dating from Lt B2 to Lt D. Spearhead with broad blade and pronounced central rib (T. II/1) is one of the oldest finds. It has analogies in the material discovered at Karaburma, Osijek, Formin, Dalj and other necropolises. This spearhead is chronologically determined by its stylistic elements. It is dated into the Lt B2 phase according to the Central European chronological scheme for the Late Iron Age, or to the Belgrade 1 phase according to D. Božič (Božič 1981: T. 1/4).

The group of finds from Gospodinci that chronologically belong to the developed phase of the Late Iron Age includes four swords, two in better shape (T. III/4-5) and the other two fragmented (T. III/1-2), lower part of a scabbard with heart-shaped chapes (T. III/3), large fighting knife (T. IV/3), and the spearhead of the "javelin" type. Stylistic features such as length and hilt tang shape, and spur-shaped hilt guard put these swords into the Lt C or Belgrade 2 phase according to D. Božič (Božič 1981: T. 2/ 19, 24). recesses visible on swords shown at T. III/1-2 are similar to stamps. It is difficult to determine the type of the swords, but there is the possibility that the sword T. III/2 has two stamps.

The other finds from Gospodinci are three spearheads (T. IV/5, 7-8), skinning knife with twisted handle (T. II/1), and an axe (T. IV/4). According to the analogies they could be dated into the Lt D or Belgrade 3 phase according to D. Božič (Božič 1981: T. 3/31 a, b, 32). Part of scissors is heavily damaged and it cannot be precisely chronologically determined, so we put it into the Lt B-D or Belgrade 1-3 phase according to D. Božič (Božič 1981: T. 1/11, 4/39, 40 a).

There is possibility that three large spearheads with long sockets from Žablje (T. V/3-5) belong to the same grave unit, as we discussed earlier. One of the spearheads (T. V/3) is well preserved and bent, while the other two (T. V/4-5) are fragmented in the process of bending. According to the analogies they fit among the well known spearhead types of the Late La Tène, that is to the Lt D or Belgrade 3 phase according to D. Božič (Božič 1981: T. 3/31 a, b, T. 9/1-3), or to the type 1, variant C according to J. Todorović (Todorović 1964: T. II/1 c).

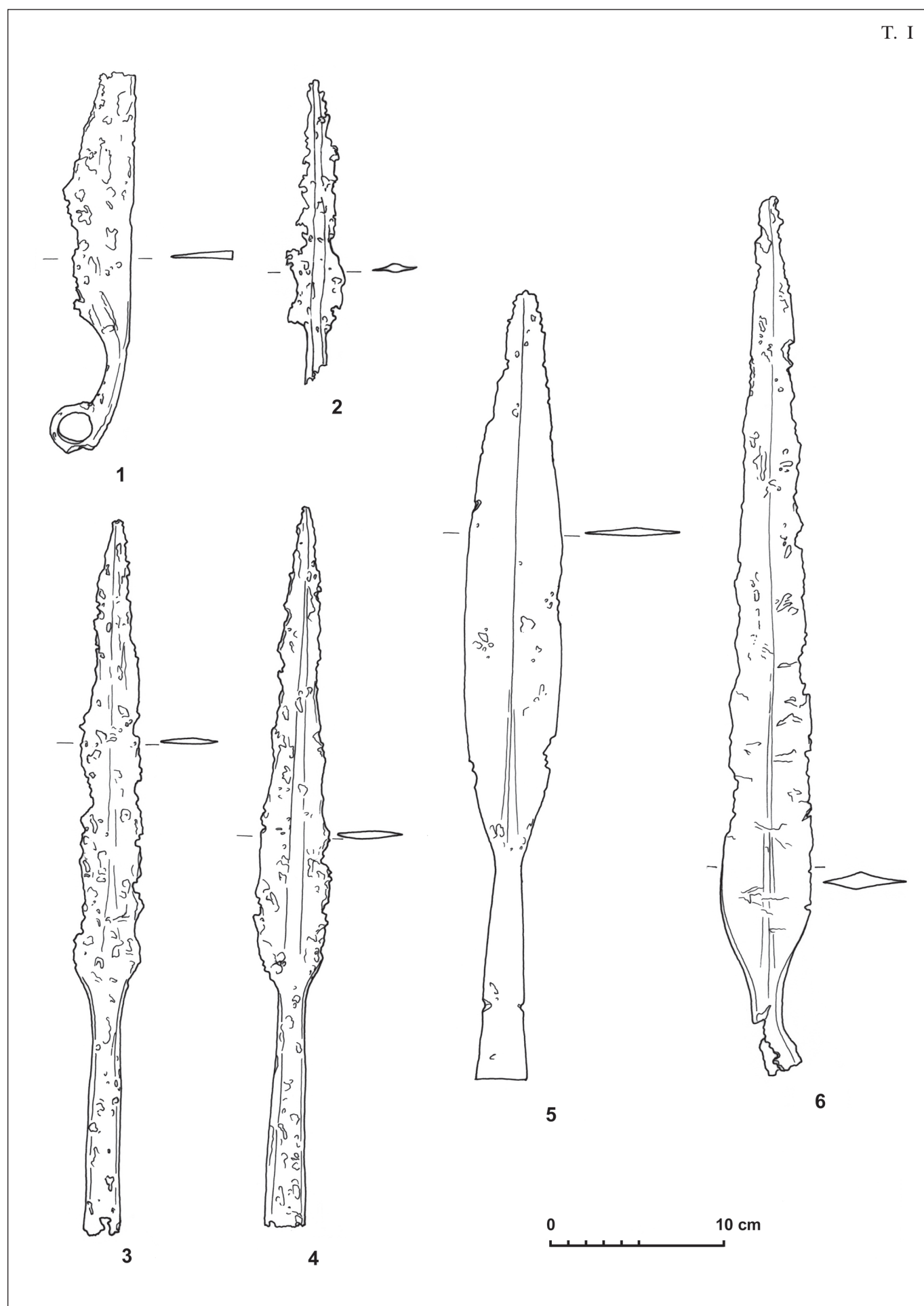
Ritually bent iron sword with partially preserved scabbard found at Beška (T. IV/2) is one of the rare finds of the Celtic weapons from the end of the first millennium BC, that was discovered at this part of Srijem. Beška is located at the north-western slopes of the Fruška Mountain, on the small river Patka Bara, in immediate vicinity of several Celtic sites, such as fortified settlement in the village Stari Slankamen (Gorenc & DIMITRIJEVIĆ 1956: 150, 156) and Krčedin (Todorović 1968: 21). There area also two hoards of Celtic coins in Krčedin (Popović 1987; Dautova Ruševljan & Popović 1981) as well as a smaller necropolis

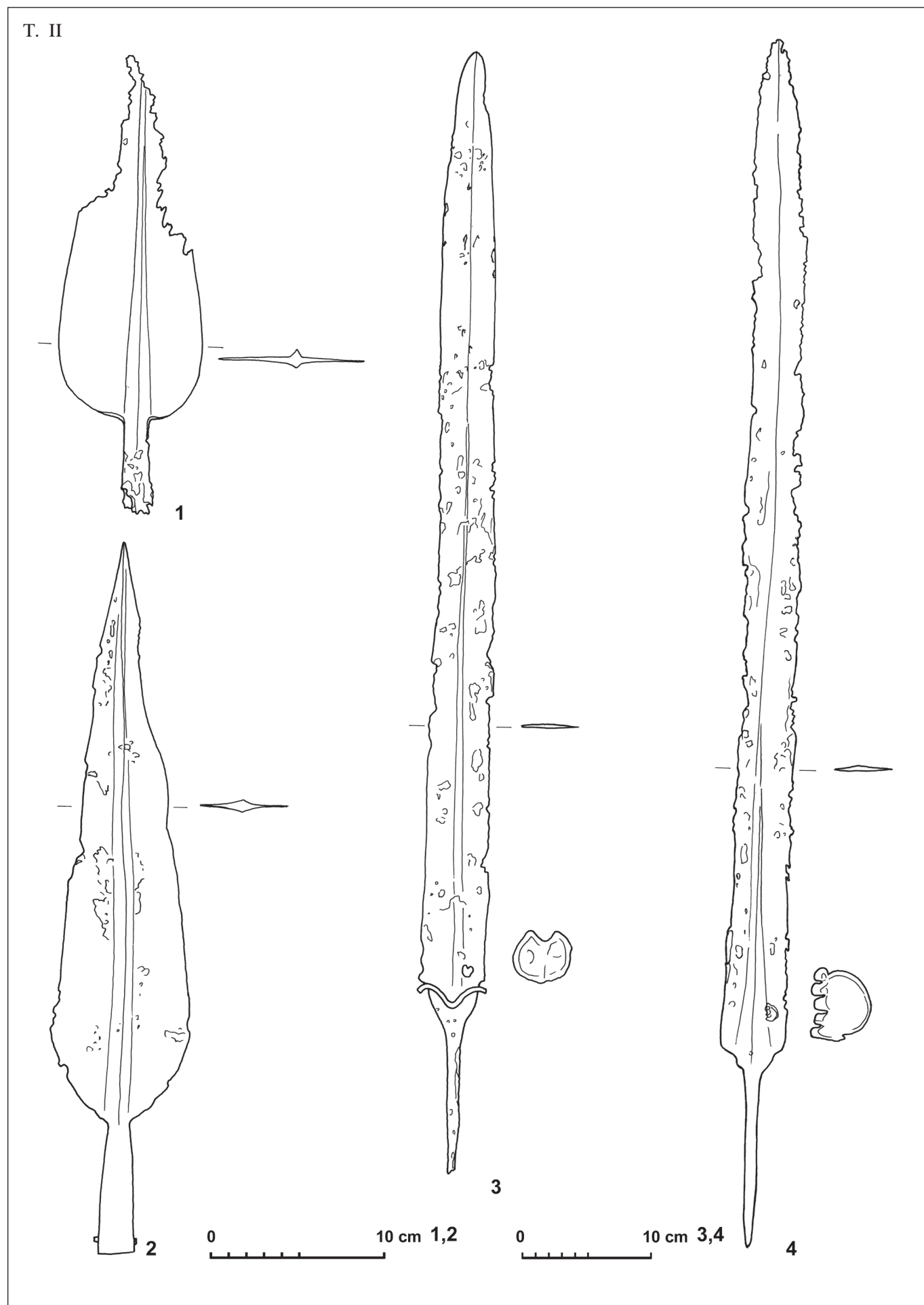
at Sremski Karlovci (Majnarić-Pandžić 1970: T. XXXIX/1-11). So far, the only find from Beška is a fighting knife with handle terminating in a ring and spherical transition from the handle to the blade which was published by J. Brunšmid at the end of the 19th century (Majnarić-Pandžić 1970: 60). According to the analogies it could be dated into the Lt D or Belgrade 3 phase according to D. Božič (Božič 1981: T. 3/30).

Although it was not discovered within a grave, but on the floor of the house 1/1952 in the fortified settlement at Plavna, the knife shown at T. V/1 has analogies in necropolises in the area along the rivers Drava and Danube as well as in the settlements of Scordisci. Those analogies suggest dating into the 1st century BC, that is into the Lt D or Belgrade 3 phase according to D. Božič (Božič 1981: T. 3/35; T. 8/2, T. 9/10).

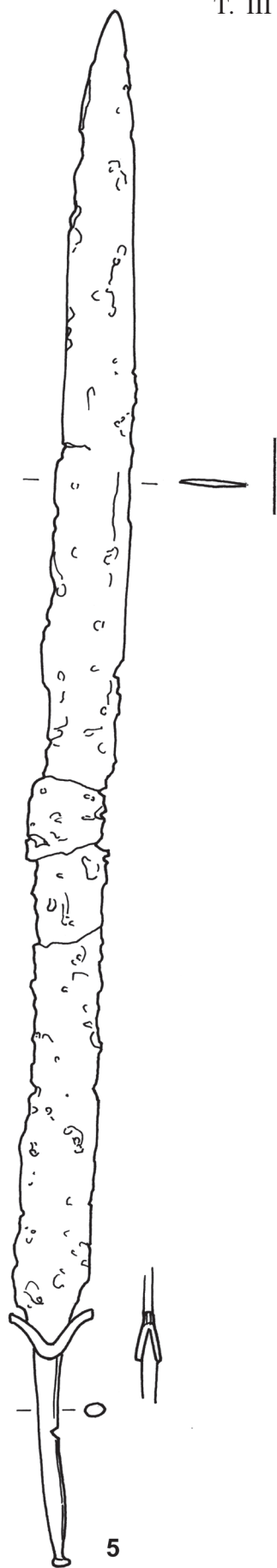
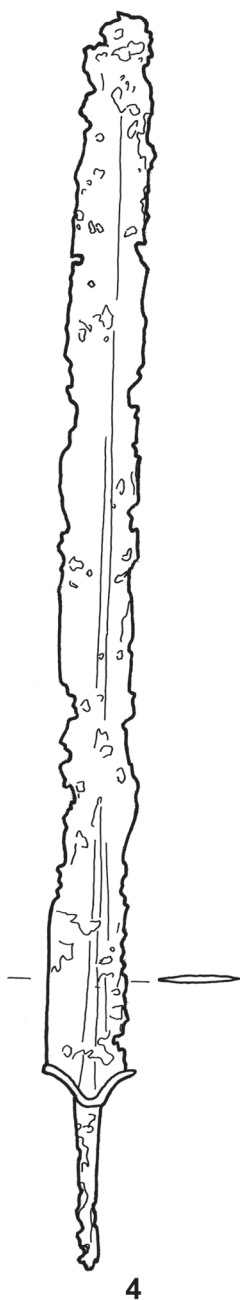
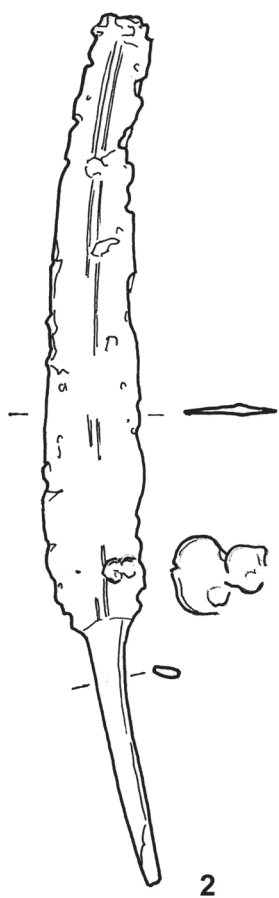
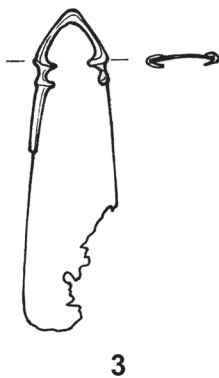
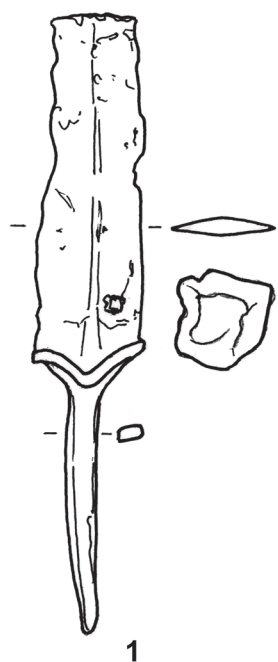
Translated by H. Potrebica

T. I

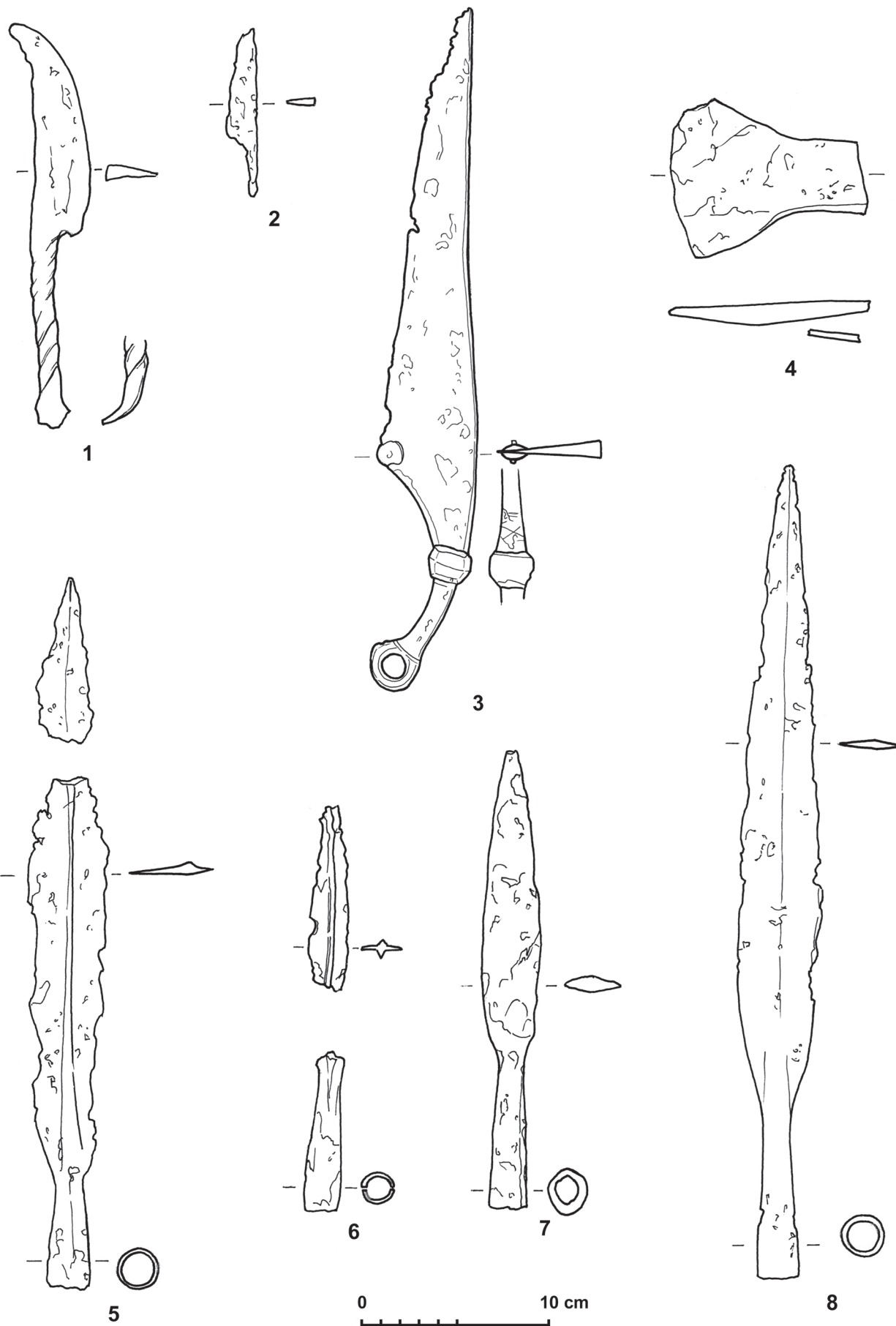

T. III

0 10 cm

T. IV

T. V

